

Evaluatie van de provinciale regelingen Integrale Dorpsontwikkelingsplannen (IDOP)

Co-creatie en co-realisatie van beleid

drs. W.V.M. van Rijt-Veltman
C.K. Smit

Zoetermeer, 6 september 2010

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant en gefinancierd door de Provincie Noord-Brabant.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij EIM bv. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van EIM bv. EIM bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with EIM bv. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of EIM bv. EIM bv does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Opzet van de evaluatie	9
1.2 Leeswijzer	10
2 De IDOP-regelingen	11
2.1 Programmakader	11
2.2 Doelstellingen IDOP-regelingen	11
2.3 Criteria	12
2.4 Wijzigingen	13
2.5 Omvang van IDOP-subsidie	13
2.6 Beschikbaar subsidiebudget	14
3 Gebruik en toepassing	15
3.1 Bekendheid	15
3.2 Bereik	15
3.3 Proces idee → aanvraag (ontwikkeling)	17
3.4 Proces aanvraag → beschikking (uitvoering)	18
3.5 Beoordeling	20
3.6 Beschikking	21
4 Kwaliteit en trends	23
4.1 Integraliteit: thema's en verbindingen	23
4.2 Burgerparticipatie	24
4.3 Variatie en trends	24
5 Werking en effecten	27
5.1 Brabantse dorpsontwikkeling	27
5.2 IDOP's in uitvoering	28
5.3 Betrokken partijen en samenwerking	30
5.4 Effecten	32
6 Conclusies effectiviteit en efficiency	37
6.1 Conclusies effectiviteit	37
6.2 Conclusies efficiëntie	39
7 Visie op de toekomst	43
7.1 Versterking van de leefbaarheid	43
7.2 Kwaliteitsbewaking	43
7.3 Onmisbare schakels	44
7.4 Dorpsoverstijgende zaken	45
7.5 Wensbeeld van gemeenten	46
7.6 SMART-omschrijven van doelstellingen	46
Bijlagen	
I Overzicht van IDOP's ter evaluatie	48

II	Overzicht van geïnterviewde stakeholders	49
III	IDOP's van de 6 koplopers	51
IV	Financiële middelen	61

Samenvatting

In opdracht van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant heeft onderzoeksbureau EIM de regelingen 'Ontwikkelen Integrale dorpsontwikkelingsplannen' en 'Uitvoeren Integrale dorpsontwikkelingsplannen' geëvalueerd. Beide regelingen vinden hun basis in het programma 'Perspectiefrijk Brabant' en 'Programma Landelijk Gebied', waarin de leefbaarheid in dorpen en kleine kernen centraal staan.

Met de IDOP-regelingen wil de provincie de leefbaarheid in de dorpen versterken door:

- het tot stand komen van integrale dorpsontwikkelingsplannen te stimuleren;
- deze plannen samen met de gemeenten uit te voeren;
- de burgerparticipatie bij de ontwikkeling en uitvoering van deze plannen te bevorderen.

In de evaluatie staan de volgende hoofdvragen centraal: Draagt het instrument IDOP's bij aan de verbetering van de leefbaarheid en is de gekozen aanpak effectief en efficiënt? Ook is gekeken in hoeverre de regeling de Brabantse gemeenten daadwerkelijk bereikt.

Leefbaarheid

De leefbaarheid in de IDOP-kernen is sinds 2008 toegenomen van een waardering van 6,3 naar een waardering van 7,3; een toename van 14%. De werking vindt duidelijk plaats in de gewenste richting, namelijk een toename van de waardering van de leefbaarheid. Het oordeel van stakeholders en burgers uit de eerste 6 IDOP's die sinds 2008 in uitvoering zijn luidt: "de grootste positieve ontwikkeling is het feit dat door het IDOP de dorpen in beweging zijn gekomen: de gemeenten zijn dichterbij het dorp komen te staan, de burgers zijn actiever, er wordt meegedacht en gewerkt, er ontstaan meer initiatieven en de dorpen zijn mooier geworden". Gezien de resultaten kan van succesvolle IDOP-regelingen gesproken worden, zeker in het licht van de korte duur die dit beleid kent.

Effectiviteit

Bij de effectiviteit is in de evaluatie gekeken naar drie aspecten: integraliteit, burgerparticipatie en trends in integrale dorpsontwikkelingsplannen.

De effectiviteit van de IDOP-regelingen is goed te noemen ten aanzien van de integraliteit: sociaal-culturele en ruimtelijke aspecten komen in vrijwel iedere IDOP geïntegreerd naar voren. Economische en ecologische aspecten komen ook aanbod, maar veel minder en meer als afgeleide effecten. Aandacht voor het stimuleren van goed zichtbare, kleinschalige bedrijvigheid in het kader van toeristische doelstellingen is vrijwel afwezig in de IDOP's.

Ten aanzien van de burgerparticipatie scoort de regeling hoog. IDOP's zijn echt plannen van onderop. De burgers doen actief mee, voelen zich verantwoordelijk voor hun 'eigen' IDOP-projecten en dragen bij aan de voortvarendheid van de werkzaamheden. Zonder de IDOP-regelingen zou deze beweging niet of in veel mindere mate hebben plaatsgevonden.

Ten aanzien van de uitvoering van de IDOP's door gemeenten en provincies gezamenlijk kan gesteld worden, dat er een unieke samenwerking tussen de twee bestuurslagen op gang is gekomen. De accountmanager, de planbegeleider en de

streekmanager/gebiedsmakelaar spelen hierbij een belangrijke rol. Echter: nog niet alle voor een IDOP in aanmerking komende gemeenten worden bereikt. De samenwerking tussen de IDOP's onderling zou geïntensiveerd kunnen worden om nog meer winst te boeken.

De trends die in IDOP's zijn waar te nemen kennen de volgende top 3:

- multifunctionele accommodaties;
- senioren en starterwoningen
- dorpscentrum ontwikkelen.

Efficiency van beleid

De efficiency van de IDOP-regeling is nog niet optimaal. Deze zou kunnen toenemen door alleen aan "de juiste dorpen en de juiste plannen" subsidie toe te kennen. Ook zou het maximumsubsidiebedrag enigzins omlaag kunnen. Er zijn effectieve IDOP's die omvangrijke additionele investeringen uitlokken met relatief minder subsidiemiddelen.

EIM heeft geen eensluidende meningen in het onderzoek gevonden over de hoogte van het subsidiebedrag, zelfs niet over het instrument. 42% van de gemeenten vindt bijvoorbeeld dat zij zonder IDOP-subsidie financiering van derden kunnen aantrekken om dorpen te revitaliseren. Deze uitkomst uit de enquête onder 68 Brabantse gemeenten staat op gespannen voet met de mening van stakeholders en burgers uit de 6 "koploper IDOP's". Deze groep is vrijwel unaniem van mening dat IDOP-subsidies een katalysator vormen bij het ontwikkelen van plannen en het meetrokken van derde partijen in het realiseringsproces. Soms leefden er al jaren bepaalde ideeën, maar door het instrument "IDOP-subsidie" worden die ineens gerealiseerd. Burgers en stakeholders zeggen: pak nu door. De vraag of de resultaten van de IDOP-regelingen opwegen tegen de ingezette middelen kan met "ja" beantwoord worden. Zeker gezien de korte periode dat de regelingen vigeren: ruim 2 jaar. Dit wil echter niet zeggen dat verdere efficiëncyslagen niet te maken zijn. Het kan altijd nog beter.

Efficiency van de uitvoering

Rode draad is dat de IDOP's efficiënt uitgevoerd worden en dat de burgers waar voor het geld krijgen:

- De constructie van cofinanciering werkt in de hand dat alle betrokkenen zoveel mogelijk uit hun samenwerking willen halen. De 'verplichte' burgerparticipatie brengt het zelfde gedrag en effecten teweeg.
- De vereiste integraliteit biedt meerwaarde en resultaten op veel fronten tegelijkertijd. Er is sprake van additionele resultaten.
- De dorpen krijgen weer toekomstperspectief en blijven bewoonbaar voor jong en oud. Dit is van grote emotionele en maatschappelijke waarde.

De efficiency van de uitvoering kan toenemen door:

- in de ogen van stakeholders en burgers minder tijd en geld aan externe begeleiding, onderzoek en advies te besteden; gemeente en provincie zouden dit meer zelf ter hand moeten nemen waarmee tegelijkertijd de kennis toeneemt.
- IDOP-gelden in te zetten waar zij voor bedoeld zijn en geen elementen in de subsidietoekenning op te nemen die ook uit andere bronnen gefinancierd zouden kunnen worden.
- meer vrijwilligers in te schakelen bij de uitvoering en het informele netwerk van burgers aan te boren.

Bereik

De IDOP-regeling heeft een groot bereik: 45% van alle dorpskernen is bereikt en 81% van de Brabantse gemeenten is hierbij betrokken. Ook blijkt dat 'goed

voorbeeld goed doet volgen': als gemeenten ervaringen opdoen met een IDOP met subsidiegelden, dan gaan zij die ervaringen ook inzetten in kernen waarvoor geen beroep op subsidie is gedaan. Geconstateerd wordt dat integraal dorpsgericht werken Brabantbreed gemeengoed is.

Legitimiteit

De IDOP-regeling is een machtig profileringsmiddel voor de Provincie Noord-Brabant. De provincie wordt zichtbaar en merkbaar voor burgers in hun directe leefomgeving. Zonder IDOP-regelingen komen dorpsontwikkelingen trager en *minder intensief op gang.

1 Inleiding

1.1 Opzet van de evaluatie

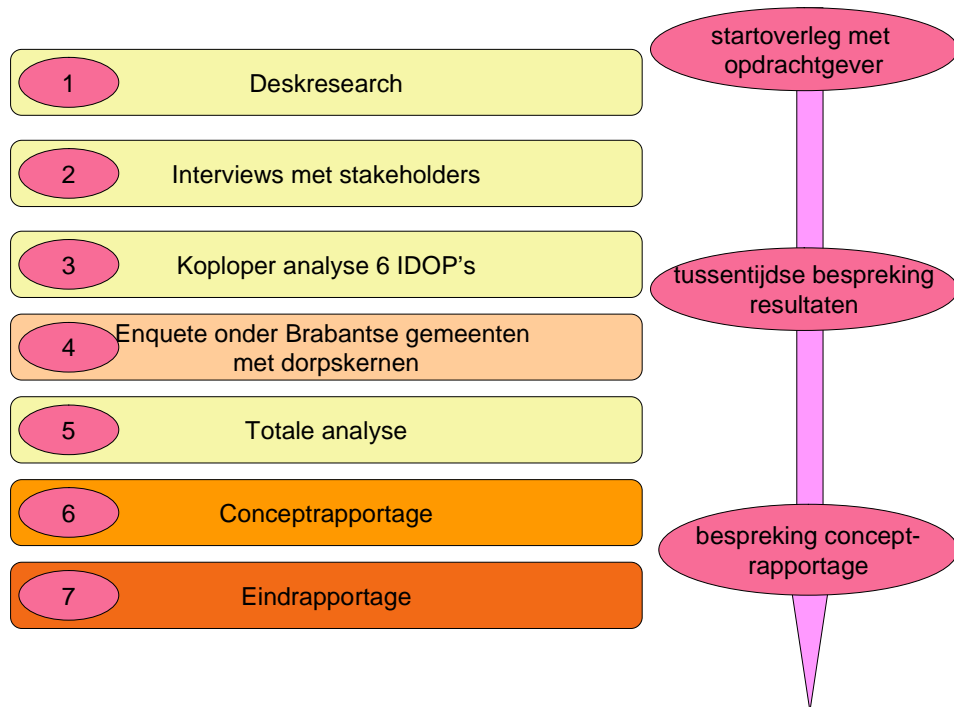
Met de IDOP-regelingen wordt beoogd de leefbaarheid van de Brabantse dorpen te versterken door: het bevorderen van het tot stand komen van integrale plannen voor dorpsontwikkeling, het samen met gemeenten uitvoeren van deze IDOP's en het bevorderen en ondersteunen van burgerparticipatie bij de ontwikkeling en uitvoering van de IDOP's.

De evaluatie van de IDOP-regelingen dient in de eerste plaats de effectiviteit van de IDOP-regeling te evalueren. Met andere woorden: *Doet de regeling waarvoor zij bedoeld is?* In de tweede plaats is het de bedoeling dat geëvalueerd wordt of de gekozen aanpak efficiënt is. Met andere woorden: *Kunnen dezelfde doelstellingen worden bereikt met minder middelen of had meer bereikt kunnen worden met dezelfde middelen?*

De evaluatie betreft alle IDOP's die in 2008 en 2009/2010 zijn beschikt. Zie Bijlage I.

De nadruk ligt echter op de zes IDOP's die in 2008 de subsidietoekenning voor de uitvoering hebben ontvangen. In deze dorpen is de uitvoering in volle gang en er zijn dus al resultaten te zien.

EIM heeft de evaluatie volgens een 7-stappenplan uitgevoerd, dat in onderstaande figuur is gevisualiseerd:

- *Stap 1:* Het PON-onderzoeksmateriaal, diverse provinciale beleidsstukken betreffende de IDOP-regeling en 32 IDOP's zijn bestudeerd.
- *Stap 2:* Er is een algemene interviewronde gehouden met diverse stakeholders. Zie Bijlage II.

- *Stap 3:* De 'koploperanalyse' betreft een analyse van de zes IDOP's die al in uitvoering zijn. Hierbij zijn per IDOP diverse (lokale) stakeholders geïnterviewd. Zie Bijlage II. Ook zijn per IDOP 5 tot 10 gesprekken met burgers gevoerd, die op de open uitnodiging zijn ingegaan. Het doel van de 'koploperanalyse' is niet om de individuele IDOP's te evalueren, maar een totaalbeeld te krijgen over de 6 IDOP's heen.
- *Stap 4:* Tegelijkertijd met stap 3 is een telefonische enquête gehouden onder alle 68 Brabantse gemeenten, waarvan de netto respons 81% (55 gemeenten) bedroeg.
- *Stap 5:* Op basis van de informatie die is verzameld in de eerste 4 stappen wordt een totale analyse gemaakt, leidend tot
- *Stap 6:* een integrale conceptrapportage. Deze is besproken met de begeleidingscommissie.
- *Stap 7:* Op basis van de conceptrapportage en de bespreking hiervan met de begeleidingscommissie is het eindrapport opgesteld.

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 1 is de opzet van de evaluatie uiteengezet. Hoofdstuk 2 beschrijft het programmakader waarin de IDOP-regelingen is ingebed, welke subsidievoorwaarden er gelden en welke wijzigingen er in de tijd zijn aangebracht. Hoofdstuk 3 geeft een beeld van het gebruik van de regelingen en de toepassing ervan. Hoofdstuk 4 geeft een beeld van de kwaliteit van de IDOP's met betrekking tot integraliteit en burgerparticipatie. Ook wordt de variatie in de plannen en de daarin aanwezige trends weergegeven. Hoofdstuk 5 gaat in op de werking en effecten van de regeling. Hoofdstuk 6 geeft de conclusies weer die getrokken kunnen worden ten aanzien van de hoofdvraag van het evaluatieonderzoek: is het IDOP-instrument effectief en efficiënt? Hoofdstuk 7 geeft ten slotte een visie op de toekomst, waarbij handreikingen worden geboden om de regeling in de toekomst nog effectiever en efficiënter uit te voeren.

De onderzoeksresultaten worden integraal gerapporteerd. Dit houdt in dat we niet per onderzoeksstap of methodiek resultaten melden, maar dat de onderzoeksvragen en de gevonden antwoorden centraal staan.

Het onderzoeksproces wordt toegelicht in het eerste hoofdstuk. Verder wordt er in de tekst naar bronnen verwezen, maar dit is met terughoudendheid gedaan om de onderzoeksresultaten vooral op de voorgrond te plaatsen en de leesbaarheid te bevorderen.

2 De IDOP-regelingen

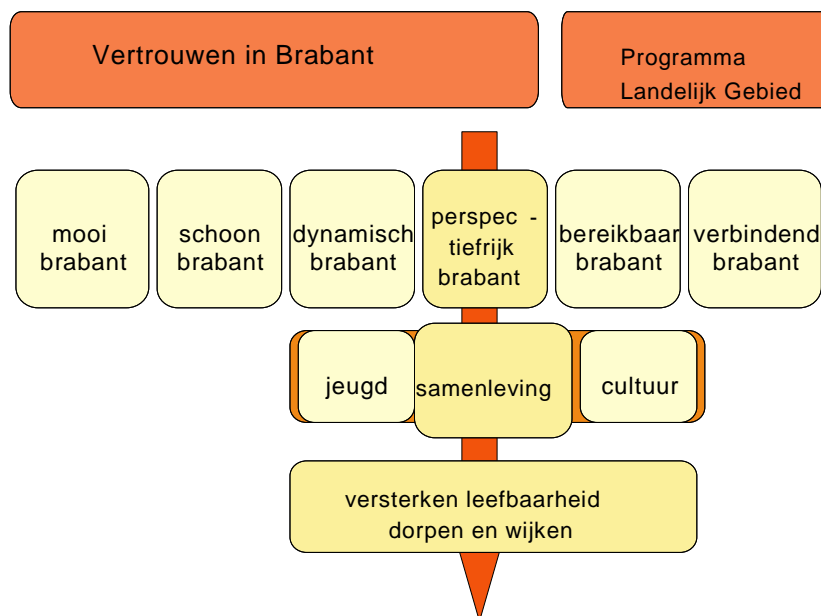
In dit hoofdstuk worden de 2 IDOP regelingen, één voor ontwikkelen en één voor uitvoeren van IDOP's, op hoofdlijnen besproken.

2.1 Programmakader

Provinciale Staten hebben in het bestuursakkoord "Vertrouwen in Brabant" voor de periode 2007-2011 6 programmalijnen vastgesteld. Eén van deze programmalijnen, Perspectiefrijk Brabant, wil perspectieven bieden aan Brabanders om mee te doen aan de Brabantse samenleving in al haar facetten. Parallel aan het programma "Vertrouwen in Brabant" loopt al langer het "Programma Landelijk Gebied" dat ook gericht is op het vergroten van de leefbaarheid in de dorpen..

Binnen de programmalijn Perspectiefrijk Brabant worden beleidsvoornemens verder geconcretiseerd aan de hand van 3 hoofdthema's: Jeugd, Samenleving en Cultuur. Binnen het hoofdthema "Samenleving" worden twee regelingen ontworpen gericht op de versterking van leefbaarheid: een regeling voor wijken en een regeling voor dorpen. De laatste regeling valt weer uiteen in twee subregelingen: één voor het *opstellen* en één voor het *uitvoeren* van integrale dorpsontwikkelingsplannen (IDOP's).

Figuur 1 Programmakader

Bron: EIM, 2010

2.2 Doelstellingen IDOP-regelingen

De doelstellingen die Provinciale Staten nastreven met de regeling ter versterking van de leefbaarheid in dorpen zijn:

- Het bevorderen van het tot stand komen van integrale plannen voor dorpsontwikkeling.
- Het samen met gemeenten uitvoeren van deze integrale dorpsontwikkelingsplannen.
- Het bevorderen en ondersteunen van burgerparticipatie bij de ontwikkeling en uitvoering van de plannen.

De IDOP-regelingen zijn niet de enige provinciale subsidieregelingen gericht op leefbare dorpen. De inzet voor leefbare dorpen maakt ook integraal onderdeel uit van het Programma Landelijk Gebied.

2.3 Criteria

IDOP-regeling opstellen

De provincie wil het opstellen van dorpsontwikkelingsplannen stimuleren. Daarom is er een aparte regeling ontworpen die subsidiemogelijkheden biedt voor het opstellen van een dergelijk plan: de subsidieregeling ontwikkelen IDOP. De regeling is gericht op dorpsraden en gemeenten. Als deze partijen aanspraak willen maken op de regeling dan dienen zij in het ontwikkelingsproces te voldoen aan de volgende criteria:

1^e Betrekken van dorpsbewoners.

Zoveel mogelijk groepen dorpsbewoners dienen bij het proces te worden betrokken. Jong en oud, mensen met een etnische achtergrond, mensen met een beperking, sleutelfiguren en dorpsraden: iedereen moet kunnen meedenken en meedoen. Technieken die hierbij worden ingezet zijn interviews, bewonersbijeenkomsten en enquêtes.

2^e Inventariseren van kwantitatieve gegevens en beleidsnotities.

Bevolkingskrimp, aantal voorzieningen die er zijn met betrekking tot zorg, welzijn en cultuur, aantal woningen en bedrijven, werkgelegenheid, inkomen, bereikbaarheid, sociale veiligheid: als er ontwikkelingscijfers zijn en prognoses: alles kan worden betrokken bij de ontwikkeling van de IDOP.

3^e Inventariseren van de beleving van het dorp door bewoners.

Aspecten die hierbij aan de orde komen zijn: een inventarisatie van de beschikbare woningvoorraad in relatie tot de behoefte, een centrale plek waar dorpsbewoners elkaar kunnen ontmoeten, de huidige bedrijvigheid in de kern, kansen op het creëren van werkgelegenheid, tevredenheid van bewoners over het voorzieningenniveau, verkeersknelpunten, en kwaliteiten van het buitengebied.

De verschillende inventarisaties dienen uit te monden in een totaalanalyse en actieplan.

IDOP-regeling uitvoering

De IDOP-regeling uitvoering is gericht op gemeenten en dorpsraden. Wil een gemeente aanspraak kunnen maken op de subsidieregeling uitvoering IDOP, dan dient deze aan een aantal voorwaarden te voldoen. Deze voorwaarden veranderen enigszins in de tijd (zie 2.4), maar onderstaande voorwaarden zijn constant.

- Een integraal dorpsontwikkelingsplan bevat ten minste de volgende uitgewerkte onderdelen:
 - 1^e: bewoners doen mee
 - 2^e: beeld van het dorp
 - 3^e: beleving van het dorp door bewoners
 - 4^e: analyse van de situatie en actieplan
- Het integrale dorpsontwikkelingsplan is uitvoeringsgereed.

- Bij de uitvoering van het dorpsontwikkelingsplan worden bewoners actief betrokken.
- Minimaal 50% van de *geplande acties* (en niet van het beschikbare budget) is gericht op sociaal-culturele acties.
- Het project wordt gekenmerkt door een in opzet en tijd duidelijk afgebakend geheel van activiteiten en is weergegeven in een projectplan.
- Het project is overdraagbaar.
- Het project moet binnen één of twee maanden na toekenning van de subsidie een start maken met uitvoering.
- Projecten dienen binnen één jaar voor het ontwikkelen of twee jaar voor het uitvoeren na de verleningbeschikking te zijn afgerond.

2.4 Wijzigingen

De eerste IDOP-regeling was gericht op het *ontwikkelen* van plannen en droeg de naam "Subsidieregeling Leefbare dorpen". Deze regeling is geldig geweest van 1 juni 2008 tot 1 november 2009. Daarnaast is voor de *uitvoering* van de plannen de "Subsidieregeling Uitvoeren Integraal Dorpsontwikkelingsplan" in het leven geroepen die voor dezelfde periode gold.

Op basis van de ervaringen opgedaan in 2008 hebben Gedeputeerde Staten de regelingen op een aantal punten aangepast. Dit is gebeurd na overleg met gemeenten, de stuurgroep Dynamisch platteland en de Vereniging Kleine Kernen. De "Subsidieregeling Uitvoeren Integrale Dorpsontwikkelingsplannen Noord-Brabant 2009 – 2010" heeft een geldigheidsduur van 18 februari 2009 tot 1 september 2010. De belangrijkste wijziging is vervat in de subsidievoorwaarden van de laatst vastgestelde regeling. Aan de voorwaarden voor subsidie is toegevoegd, dat het integrale dorpsontwikkelingsplan "*aan moet sluiten op provinciaal beleid te beoordelen door Gedeputeerde Staten, waarbij tevens wordt betrokken welke inspanningen door de desbetreffende gemeente zijn ondernomen om de revitaliseringsdoelen zoals beschreven in de revitaliseringsplannen te realiseren.*" De koppeling tussen het verkrijgen van subsidie voor de uitvoering van een IDOP en een inspanningsverplichting van de gemeente in het kader van revitaliseringstoelen is hiermee een feit. Een andere belangrijke wijziging is dat bij de start van de regeling per gemeente maximaal twee IDOP's per gemeente waren toegestaan. Deze maximering is losgelaten in de vervolgregelingen. Tegelijkertijd is ook de regionale verdeling van de middelen over de Brabantse regio's losgelaten. Deze wijziging is doorgevoerd op aandringen van de Brabantse gemeenten.

2.5 Omvang van IDOP-subsidie

De omvang van de IDOP-subsidie *per IDOP* is in de tijd niet veranderd.

- De *ontwikkeling* van een IDOP kent een subsidiebovengrens van € 30.000 met een cofinancieringvereiste van 50%. De ondergrens ligt op € 5000,--
- De maximale subsidie om een inhaalslag te maken *om tot een volledige IDOP te komen* ligt op € 10.000. De ondergrens is vastgesteld op € 3.000. Ook deze subsidie kent een cofinancieringvereiste van 50%. De inhaalslag heeft te maken met het feit dat veel IDOP's niet voldoende aandacht hadden voor de sociaal-culturele component. Ook kan het te maken hebben met het vervolmaken van een reeds bestaand rapport in de breedste zin van het woord.

- De ondergrens voor de subsidie voor de *uitvoering* van een IDOP is € 200.000; de bovengrens op € 1.000.000. Het cofinancieringvereiste ligt op 50%.

2.6 Beschikbaar subsidiebudget

Planning

Provinciale Staten heeft bij de start van de bestuursperiode € 27 miljoen uitgetrokken voor de bevordering van de leefbaarheid in de dorpen in de collegeperiode 2007 – 2011. Hiervan is € 4 miljoen beschikbaar voor leefbare dorpen waaronder de ontwikkeling van dorpsontwikkelingsplannen en € 23 miljoen voor de uitvoering van die plannen. In het najaar 2009 is door Provinciale Staten € 7,8 miljoen extra beschikbaar gesteld, waarvan op dit moment € 5 miljoen is opgenomen in de beschikbare middelen voor de regeling uitvoeren IDOP's 2009 – 2010.

Daadwerkelijk beschikt

Van de € 4 miljoen voor leefbare dorpen is voor het *ontwikkelen* van IDOP's in 2008 € 685.834 beschikt; in 2009-2010 € 465.842,-- . In totaal is tot nu toe dus € 1.151.676 beschikt. Voor het *uitvoeren* van IDOP's, waarvoor aanvankelijk € 23 miljoen beschikbaar is gesteld, is in 2008 € 4.877.800,-- beschikt; in de periode 2009-2010 € 23.122.200,-- . In totaal is dus exact € 28.000.000,-- beschikt. De dekking van de tot nu toe beschikte € 28 miljoen bestaat uit de oorspronkelijke middelen van € 23 miljoen en de additionele € 5 miljoen genoemd in de eerste alinea van deze paragraaf.

(Bron: Provincie Noord-Brabant – peildatum 26 augustus 2010).

3 Gebruik en toepassing

In dit hoofdstuk worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

- In hoeverre kennen gemeenten de regeling en in hoeverre is het aantal dorpsontwikkelingsplannen toegenomen in de tijd?
- In welke mate zijn *ontwikkelde* IDOP's ook in *uitvoering* genomen?
- Is er bij de uitvoering van de IDOP-regelingen sprake van een geografische spreiding van middelen?
- Hoe zijn de burgers bij het ontwikkelen van IDOP's betrokken?
- Hoe efficiënt verloopt het proces van subsidieverstrekking en welke partijen zijn daarbij betrokken?

3.1 Bekendheid

Het IDOP geniet een brede bekendheid onder de Brabantse gemeenten, zo blijkt uit de enquête onder Brabantse gemeenten:

- 84% kent de regeling 'Ontwikkeling IDOP' goed en 16% redelijk.
- 71% kent de regeling 'Uitvoering IDOP' goed, 24% redelijk en 6% niet.

3.2 Bereik

In de periode vanaf 2008 toen de IDOP-regelingen voor ontwikkeling en uitvoering van kracht werden, hebben in totaal 55 gemeenten voor 114 dorpskernen een subsidie aangevraagd. De IDOP-regelingen hebben 81% van alle Brabantse gemeenten en 45% van alle Brabantse dorpskernen bereikt.

Zie Tabel 1 en Tabel 22.

Tabel 1 Aantal gemeenten dat een subsidieverzoek ontwikkelen en/of uitvoeren IDOP voor een of meer kernen hebben ingediend. Peildatum 26 augustus 2010

	<i>totaal aantal gemeenten</i>	<i>subsidieverzoek ingediend</i>	<i>geen subsi- dieverzoek ingediend</i>	<i>bereik</i>
Midden Brabant	8	6	2	75%
Noordoost Brabant	21	18	3	86%
West Brabant	18	15	3	83%
Zuidoost Brabant	21	16	5	76%
Totaal	68	55	13	81%

Bron: Provincie Noord-Brabant, 2010

Tabel 2 Aantal dorpskernen waarvoor een subsidieverzoek ontwikkelen en/of uitvoeren IDOP door hun gemeente is ingediend. Peildatum 26 augustus 2010

	<i>totaal aantal dorpskernen</i>	<i>subsidieverzoek ingediend</i>	<i>geen subsidieverzoek ingediend</i>	<i>bereik</i>
Midden Brabant	21	10	11	48%
Noordoost Brabant	87	31	56	36%
West Brabant	79	26	53	33%
Zuidoost Brabant	66	47	19	71%
Totaal	253	114	139	45%

Bron: Provincie Noord-Brabant, 2010

Het zwaartepunt van de IDOP's ligt in Zuidoost-Brabant. Daar is voor 71% van de dorpskernen een subsidie aangevraagd, terwijl in de andere regio's dit percentage onder de 50% ligt. Het bereik onder de gemeenten wijkt hier overigens niet af van de andere regio's. Dit betekent dat er in Zuidoost Brabant sprake is van meer IDOP's per gemeente.¹

De oorzaak van de hoge concentratie dorpskernen met een IDOP in Zuidoost-Brabant ligt in de context waarin de IDOP-regelingen zijn ontstaan. In die context speelt de Stuurgroep Dynamisch Platteland - opgericht rond 1998 - een grote rol. Hierin hebben 7 gebiedsvertegenwoordigers (gemeentelijke bestuurders) uit Zuidoost Brabant en 2 gebiedsvertegenwoordigers uit West-Brabant zitting. De Stuurgroep werkt nauw samen met het SRE dat vanaf 2004 ook al zeer actief was met de dorpsontwikkeling en bovendien al eerder ervaring had opgedaan met reconstructie (het wegvallen van Daf en Phillips en de Reconstructie Zandgebieden). Daarnaast is de Stuurgroep Dynamisch Platteland het advies en overlegorgaan in het kader van het Integrale Programma Landelijk Gebied. De Stuurgroep heeft zich beijverd voor de revitalisering van het landelijke gebied en is actief betrokken geweest bij de wetwijzigingen en het Brabantse Reconstructieplan. In dat plan was de opdracht van Provinciale Staten om een IDOP voor alle gemeenten met kleine kernen te maken vastgelegd. De Stuurgroep heeft de dorpsproblematiek op het juiste moment op de politieke agenda gezet: de provincie stelde in 2007 27 miljoen euro voor de IDOP's beschikbaar én de gemeenten gingen toen een nieuwe bestuursperiode in en waren bereid te investeren. De gemeenten in Zuidoost Brabant waren met de actieve hulp en ervaring van het SRE er snel bij. De gemeenten in Midden- en West-Brabant hadden daarentegen eerst nog een aanlooperperiode nodig alvorens aanvragen voor IDOP-subsidie in te dienen.

De tijdige aanvragen van het SRE-gebied, het loslaten van de regionale verdeling van de financiële middelen en het principe dat iedere gemeente een IDOP aanvraag kan doen voor alle kleine kernen hebben tot de huidige (scheve) ruimtelijke spreiding van de IDOP's geleid.

¹ Een nadere analyse toont een scheve ruimtelijke spreiding naar beschikte IDOP's en IDOP's in de pijplijn. West Brabant heeft bijvoorbeeld een hoog bereik, maar dit betreft vooral IDOP's in de pijplijn, terwijl Zuidoost Brabant veel meer beschikte IDOP's kent.

3.3 Proces idee → aanvraag (ontwikkeling)

De IDOP's worden vaak ontwikkeld op initiatief van de dorpsraad of een vergelijkbaar platform van burgers of op initiatief van de gemeente. In de praktijk komen meestal de volgende twee situaties voor:

De gemeente en het dorp zijn al bezig met de ontwikkeling van een toekomstvisie op het dorp en het creëren van een actieplan om deze visie te verwezenlijken. Het IDOP-instrument wordt dan in de plannen verwerkt, waardoor méér mogelijk is en/of het financiële plaatje rondgemaakt wordt.

Het IDOP-instrument is de ideeëngenerator en er wordt een nieuw plan ontwikkeld door het dorp. Dit gebeurt in samenwerking met de gemeente of alleen. In het laatste geval moet het IDOP uiteraard nog wel door de gemeenteraad goedgekeurd worden, maar de gemeente staat hier meer op afstand.

Bijna altijd wordt een extern bureau ingeschakeld om het ontwikkelproces van het IDOP te begeleiden en het IDOP te schrijven. SRE en VKK zijn vaak ook betrokken in deze fase.

In het ontwikkelproces ligt een zwaar accent op het creëren van draagvlak bij de burgers, gemeente en andere partners en het deelnemen van hen aan de ontwikkeling en latere uitvoering van het IDOP. Daarnaast bevat het proces ook het maken van een goed onderbouwde analyse van onder andere de huidige (sociaaleconomische) situatie van het dorp, de te verwachten ontwikkeling in de toekomst en de beleidskaders.

Op hoofdlijnen ziet het ontwikkelproces met betrekking tot de burgerbetrokkenheid er als volgt uit:

- *Burgeravond 1.* Hiervoor worden alle burgers uit het dorp uitgenodigd. Alle sterke en zwakke punten van het dorp, belevingen, ideeën en wensen van de burgers worden geïnventariseerd.
- *Burgeravond 2.* Ook hiervoor worden weer alle burgers uit het dorp uitgenodigd. Nu wordt de relevantie van de sterke en zwakke punten aangegeven en de geïnventariseerde wensen geprioriteerd.
- *Werk- of projectgroepen.* Het resultaat van de burgeravonden worden uitgewerkt tot deelplannen door een aantal werkgroepen, dat geformeerd is rond de geprioriteerde thema's, zoals Buurthuis, Seniorenactiviteiten, Brede School, Wonen en Veiligheid. In de werkgroepen zitten burgers - op eigen initiatief vanwege hun affiniteit of specifieke kennis - en soms iemand van de gemeente.
- *Integratie.* De uitwerkte deelplannen worden tot één IDOP gesmeed. De dorpsraad (of het externe bureau) neemt dit al of niet in samenwerking met de gemeente op zich.

Het leeuwendeel van de IDOP's kent deze werkwijze en kan als plan 'van onderop' beschouwd worden.

In een vervolgstap wordt de oplegger gemaakt. De oplegger is een actieprogramma waarin keuzes gemaakt zijn en prioriteiten gesteld zijn voor de uitvoeringsperiode van twee jaar. Hierin worden vaak keuzes gemaakt uit de IDOP-plannen, waarbij de realisatie op korte termijn (binnen twee jaar) en de sociaal-culturele gerichtheid twee belangrijke criteria zijn. De oplegger is een coproductie van gemeente en provincie. In deze stap wordt de status van 'plan van onderop' wel eens wat afgezwakt. Dit blijkt uit de interviews met stakeholders en de gesprekken die met burgers zijn gevoerd op de inloopspreekuren.

Voor het zojuist beschreven ontwikkelproces kan gebruik gemaakt worden van de subsidieregeling 'Ontwikkeling IDOP'. De aanvraag hiervoor loopt bij de provincie via de Directie Sociale en Culturele Ontwikkeling (SCO).

3.4 Proces aanvraag → beschikking (uitvoering)

De procedure van aanvragen, beoordelen en toekennen van de subsidieregeling 'Uitvoering IDOP' verloopt bij de provincie via het *Adviesteam Projecten (ATP)*. Het ATP is een platform voor de integrale beoordeling van aanvragen en projecten, passend bij het integrale karakter van het Programma Landelijk Gebied. Dit platform beoordeelt alle aanvragen voor subsidies, dus ook van andere dan de IDOP-regeling. Alle betrokken provinciale directies en beleidsterreinen zijn in het ATP vertegenwoordigd plus de subsidieadviseurs Landelijk gebied en Europees Plattelands Ontwikkelingsprogramma¹. Het ATP vergadert twee keer per maand, waardoor er van een continu stroom van aanvragen, beoordelen en beschikken sprake is. De secretaris van het ATP vervult de loketfunctie.

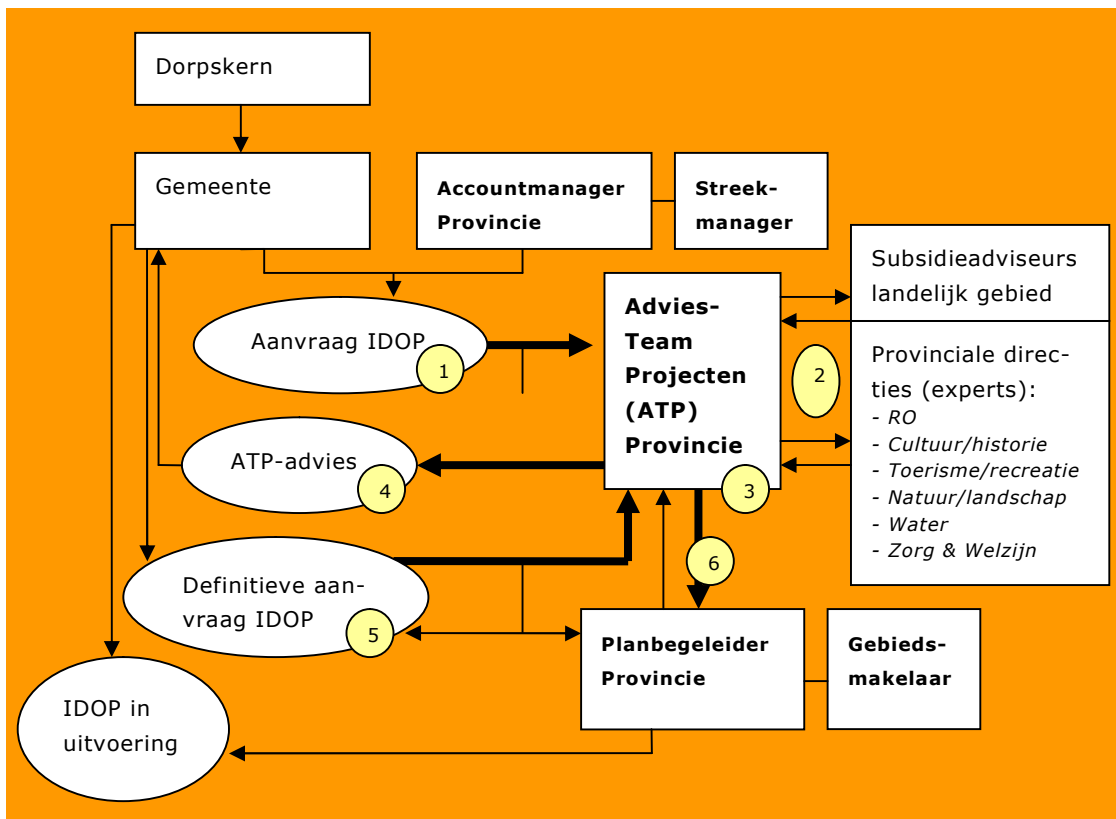
De procedure van adviesaanvraag tot beschikking is als volgt:

1. *Adviesaanvraag* indienen. De secretaris van het ATP doet een korte check op de binnengekomen aanvraag die veelal bestaat uit een IDOP en de daarbij behorende oplegger. Hij beoordeelt of de verschillende elementen van leefbaarheid erin zitten.
2. *Expertronde*. Een hard copy gaat naar de verschillende provinciale directies. Deze hebben een eigen achterban van experts die 'hun deel' van de IDOP's bekijken en beoordelen. De inschakeling van deze experts staat borg voor een zorgvuldige en integrale afweging van de ingediende aanvragen.
3. *Integratie*. De secretaris van het ATP verzamelt alle geretourneerde adviezen en voegt deze samen tot één integraal advies.
4. *Beoordeling en advies*. In een volgende bijeenkomst van het ATP ontstaat het definitieve ATP-advies. Hierin wordt uitsluitend gegeven of het IDOP afdoende is en wat er eventueel nog aangevuld of gewijzigd moet worden. De tekst gaat uiteindelijk nog een keer langs de ATP-leden. Er wordt een officiële adviesbrief geschreven, maar vaak wordt al rechtstreeks via de aangestelde planbegeleider over het advies naar de betreffende gemeente gecommuniceerd.
5. *Definitieve aanvraag*. De gemeente maakt dan de definitieve aanvraag IDOP en dient deze bij het ATP: de 2e ronde. Een vergelijkbare procedure als hiervoor beschreven wordt doorlopen, maar dan resulterend in een besluit in plaats van een advies. Vanaf de definitieve aanvraag is de doorlooptijd 13 weken en die periode mag één keer met 13 weken worden verlengd.
6. *Beschikking*. Het hierop volgende oordeel van het ATP is de basis voor de beschikking.

Zie Figuur 2.

¹ De gebiedsmakelaars ontvangen de stukken, maar zijn geen lid.

Figuur 2 Proces van aanvraag tot beschikking: Subsidieregeling Uitvoering IDOP

Bron: EIM, 2010

In Figuur 2 staan behalve de betreffende gemeente en dorpskern ook de accountmanager, planbegeleider, streekmanager en gebiedsmakelaar van de provincie als belangrijke actoren.

- *Accountmanager*. De accountmanager Zorg en Welzijn van de provincie onderhoudt een vaste relatie met de gemeenten in zijn regio en spreekt de portefeuillehouders en betrokken ambtenaren bij regelmaat. Zo komt ook het IDOP als instrument om de leefbaarheid te verbeteren aan bod. De accountmanager begeleidt de gemeente en de betreffende dorpskern door het ontwikkelingsproces van het IDOP. Hij kijkt ook hoe het IDOP zich verhoudt tot het vigerende gemeentelijke beleid en schat de haalbaarheid van (onderdelen van) het IDOP in.
- *Planbegeleider*. Gemeenten krijgen met de beschikking van de IDOP-aanvraag een planbegeleider vanuit de provincie aangewezen. De planbegeleider vormt het eerste aanspreekpunt voor de gemeente. Hij bekijkt hoe de gemeente is omgegaan met het ATP-advies en loopt de afzonderlijke projecten en begrotingen na. De planbegeleider geeft een eigen advies richting ATP. Tijdens de uitvoering van het IDOP is de planbegeleider 'sparringpartner' van de gemeente. Hij volgt de uitvoering, controleert de voortgang en zoekt oplossingen voor eventuele knelpunten.

Met de taakverdeling tussen accountmanager en planbegeleider wordt uitvoering gegeven aan de voorgeschreven functiescheiding "advisering" en "beoordeling".

- *Streekmanager en gebiedsmakelaar*. De gebiedsmakelaar begeleidt de financiële aspecten van de aanvraag. De streekmanager¹ houdt zich bezig met de keuze om een IDOP te maken en is vooral inhoudelijk en procesmatig betrokken, samen met de accountmanager.

3.5 Beoordeling

Bij het beoordelingsproces van de IDOP's ter uitvoering zijn formele en advieselementen te onderscheiden. De formele elementen zitten in de procedure via het ATP. De advies elementen zitten in het voorwerk dat de accountmanager verricht. De accountmanager zorgt ervoor, dat de IDOP's en opleggers 'ATP-proof' zijn, d.w.z. al aan de voorwaarden voldoen. Deze beoordeling vooraf bevordert tegelijkertijd een uniforme opbouw en lay-out van de plannen. Daarnaast kijkt de planbegeleider bij de definitieve aanvraag nog apart naar de begroting en adviseert het ATP in deze.

Bij de beoordeling van een IDOP en oplegger wordt vooral gekeken naar:

1. De *opbouw* van het IDOP. Hierin moeten de volgende onderwerpen verwerkt zijn:
 - Schets van de huidige situatie en ontwikkelingen, inclusief feiten, kwantitatieve onderbouwingen en relaties met het gemeentelijke beleid;
 - Mening, ervaringen en wensen van de bewoners uit het dorp;
 - Toekomstvisie, mede gebaseerd op de voorgaande punten;
 - Leefbaarheidagenda of actieprogramma .
2. De *volledigheid en integraliteit* van het IDOP ofwel de mate waarin aandacht besteed is aan alle aspecten die de leefbaarheid van een dorp bepalen. Dit komt tot uitdrukking in aandacht voor wonen, werken, recreëren, verkeer & veiligheid en voorzieningen, ook wel aangegeven als:
 - sociaal-culturele aspecten;
 - ruimtelijke aspecten;
 - economische aspecten;
 - ecologische aspecten.
3. De *prioritering* van de geformuleerde activiteiten (projecten).
4. Het *tijdpad* in relatie tot de gestelde uitvoeringstermijn van twee jaar. Bij lange termijn projecten wordt gekeken naar wat er binnen twee jaar gaat gebeuren. Cruciale vraag hierbij is of het IDOP uitvoeringsgereed is.
5. De *begroting* van het geheel en de afzonderlijke projecten. Ook wordt hier gekeken naar alternatieve of aanvullende financieringsbronnen.
6. Het aandeel van de *sociaal-culturele activiteiten* in relatie tot de '50%-eis'. De toets op de sociaal-culturele component gebeurt op basis van onderlinge afspraken tussen de accountmanagers. Zo worden zaken als ontmoetingsfunctie, multifunctionele accommodatie, ontwikkeling & educatie, Brede School, veiligheid en communicatie/platform richting burgers altijd aan de sociaal-culturele component toebedeeld.
7. De activiteiten in het kader van de *revitalisering* van het landelijke gebied. Voor de toets op dit criterium (alleen voor IDOP's vanaf 2009) worden de gebiedsmakelaar en provinciale experts op het gebied van reconstructie landelijk gebied en ruimtelijke ordening ingeschakeld. Er wordt onder andere gekeken naar de vorderingen met betrekking tot het bestemmingsplan buitengebied, de ac-

¹ Niet alle 9 Brabantse streken hebben een streekmanager. De streekmanager is niet in dienst van de provincie, maar wordt betaald door gemeente en provincie gezamenlijk.

tualiteit van het vergunningensysteem en de afwaartse beweging. De bestuurs-overeenkomst met de gemeenten in het kader van het Programma Landelijk Gebied is hier leidraad.

Een IDOP en oplegger worden op inhoud beoordeeld door de experts van de verschillende provinciale directies, waarbij ieder zijn eigen specialistische onderdeel bekijkt en ieder zijn kennis en ervaringen inbrengt in het ATP-advies dat naar de gemeente gaat. Dit is de toets op *kwaliiteit*.

3.6 Beschikking

Er zijn drie uitslagen van de subsidieaanvraag 'Uitvoering IDOP' bij de provincie mogelijk:

1. Een IDOP is uitvoeringsgereed en volwaardig bevonden → beschikking.
2. Een IDOP voldoet gedeeltelijk → beschikking onder voorwaarden.
3. Een IDOP voldoet niet¹ → overleg en samenwerking wordt vervolgd totdat er een acceptabele IDOP ligt en een beschikking volgt of de IDOP wordt afgewezen.

In totaal zijn 97 IDOP's beschikt of onder voorwaarden beschikt, waarvan 64 in het kader van de regeling 'Ontwikkeling IDOP' en 33 in het kader van de regeling 'Uitvoering IDOP'. Op dit moment zitten nog 48 plannen in de pijplijn. Het leeuwendeel hiervan (42 stuks) wacht op het groene licht voor de uitvoering.

Zie Tabel 1 en Tabel 44.

¹ Dit is in twee gevallen voorgekomen.

Tabel 1 Beschikte subsidieverzoeken 'Ontwikkeling IDOP' Peildatum 26 augustus 2010

	<i>Beschikt 2008</i>	<i>Beschikt 2009/2010</i>	<i>Beschikt totaal</i>	<i>In behandeling 2009/2010</i>	<i>TOTAAL</i>
Midden Brabant	5	4	9	-	9
Noordoost Brabant	6	11	17	1	18
West Brabant	13	4	17	4	21
Zuidoost Brabant	10	11	21	1	22
Totaal	34	30	64	6	70

Bron: Provincie Noord-Brabant

Tabel 4 Beschikte subsidieverzoeken 'Uitvoering IDOP' Peildatum 26 augustus 2010

	<i>Beschikt 2008</i>	<i>Beschikt 2009/2010</i>	<i>Beschikt totaal</i>	<i>In behandeling 2009/2010</i>	<i>TOTAAL</i>
Midden Brabant	-	1	1	4	5
Noordoost Brabant*	1	10	11	11	23
West Brabant	-	1	1	12	13
Zuidoost Brabant*	5	15	20	15	36
Totaal	6	27	33	42	77

Bron: Provincie Noord-Brabant (*= 1 aanvraag afgewezen)

Het aantal beschikkingen met betrekking tot 'Ontwikkeling IDOP' is in de twee onderscheiden perioden (2008 en 2009/2010) nagenoeg gelijk gebleven. Het aantal beschikkingen met betrekking tot 'Uitvoering IDOP' is in de tweede periode flink toegenomen.

Bij de IDOP's 2009/2010 zijn overigens veel meer gemeenten betrokken dan bij de IDOP's 2008. Het gemiddelde aantal IDOP's per gemeente is afgenomen van 2,6 naar 1,4.

Zoals gezegd is een beschikking onder voorwaarden mogelijk. Voorwaarden die gesteld worden, hebben onder meer betrekking op:

- Het goed doorlopen van de benodigde wettelijke procedures (w.o. bestemmingsplanaanpassingen);
- De voortgang van de revitalisering landelijk gebied (w.o. intrekken lege milieuvergunningen, updaten veehouderijenbestand, plan van aanpak afwaartse beweging en analyse van mogelijkheden LOG).

4 Kwaliteit en trends

In dit hoofdstuk worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

- Welke thema's komen in IDOP's aan de orde? Hoe worden verbindingen tussen de thema's gelegd (integraliteit)
- Hoe zijn de burgers betrokken bij de uitvoering van IDOP's (participatie)?
- Zijn er binnen IDOP's bepaalde trends te onderscheiden?

4.1 Integraliteit: thema's en verbindingen

Een gemeente krijgt een aanvraag voor subsidie binnen de IDOP-regeling slechts gehonoreerd als het totale IDOP geïntegreerd aandacht besteedt aan de vier componenten van leefbaarheid: de sociaal-culturele, ruimtelijke, economische en ecologische component. In de deskresearchfase bleek dat in veel dorpsontwikkelingsplannen deze integraliteit goed vindbaar is. De dorpsbewoners kijken namelijk door een geïntegreerde bril naar hun omgeving. Zij ervaren die als één geheel.

In de opleggers, ook bestudeerd in de deskresearchfase, verdwijnt die integraliteit enigszins naar de achtergrond, omdat er dan keuzes worden gemaakt voor projecten die op korte termijn uitvoeringsgereed en binnen de gestelde termijn van 2 jaar realiseerbaar zijn. Daarbij wordt ook gekeken in hoeverre dorpsbewoners prioriteiten stellen in de plannen: die prioriteiten worden meestal gehandhaafd.

Overigens blijken in de uitvoeringspraktijk de diverse betrokkenen het begrip 'integraliteit' verschillend uit te leggen. Bij de interviews met stakeholders en inloopsprekuren voor burgers in de koploperanalyse bleek dat zij in de uitvoeringspraktijk niet veel ervaren van de integraliteit die aanvankelijk in de planfase wel degelijk aanwezig is. Daarbij speelt een andere opvatting van "integraliteit" een rol. Als stakeholders en burgers aangeven dat zij integraliteit in de plannen ervaren, dan bedoelen zij de *samenhang tussen projecten*, en niet de integraliteit tussen sociaal-culturele, economische, ecologische en ruimtelijke aspecten. Een voorbeeld: Een burger is enthousiast over integraliteit als in de nieuwe multifunctionele accommodatie behalve de winkel die gerund wordt door vrijwilligers, ook een zorgservicepunt voor ouderen wordt geplaatst. Beide voorzieningen zijn voor ouderen van belang en de ouderen hoeven zich maar op één punt te melden. Het gaat deze burger dan niet zozeer om de totaliteit van het dorp, laat staan om synergie-effecten waardoor de spin-off van een IDOP toeneemt. Het gaat hem of haar om een geïntegreerd voorzieningenniveau dat voor dorpsbewoners praktisch te gebruiken is. Als naar deze laatste betekenis van integraal gekeken wordt in de uitvoeringspraktijk, krijgen we veel meer "hits" op integraliteit.

Als de projecten uit de opleggers worden doorgelopen op de vier componenten van leefbaarheid blijken de ecologische en economische component het minst aanwezig te zijn. De ruimtelijke en sociaal-culturele component zijn daarentegen rijkelijk aanwezig. Uit 'Analyse IDOP's Fase 1' (PON, april 2010) kwam hetzelfde beeld naar voren.

De 'afwezigheid' van de economische component behoeft enige nuance. Ten eerste krijgt het thema op de burgeravonden zeker aandacht, maar vaak mondt dit uit in gedachtewisselingen over individuele bedrijven: een logische ontwikkeling gelet op de beperkte schaalgrootte van de dorps economie. Ten tweede kent het SRE-gebied in Noord-Brabant diverse instrumenten om de economie te stimuleren (Plattelands

Investerings Regeling, Plattelands Advies Regeling, Regionaal stimuleringsfonds). Het is voorstelbaar dat daarom de economische component minder sterk in het IDOP zit. Ten derde bevatten de opleggers diverse projecten die de economie (indirect) bevorderen, maar niet onder die vlag geschaard worden. Het gaat dan om bijvoorbeeld zorgcoöperaties, welzijnsvoorzieningen, toeristische en recreatieve uitbreidingen, concentratie van medische en/of detailhandelsvoorzieningen en nieuwbouw van woningen.

De economische component is dus meer aanwezig dan op het eerste gezicht lijkt, maar blijft een ondergeschoven kindje. Zo wordt er geen aandacht geschonken aan kleinschalig ondernemerschap (waaronder zzp'ers), terwijl deze economische activiteit kansen biedt om de leefbaarheid en participatie in de dorpen te vergroten.

4.2 Burgerparticipatie

Bij de totstandkoming van alle IDOP's is een aanpak gekozen waarbij de wensen, ideeën en oplossingen van de dorpsbewoners met hen zijn geïnventariseerd. Zie § 3.3. Van burgerparticipatie is sprake wanneer het wensenbeeld samengesteld moet worden (de burgeravonden), maar ook wanneer de oplegger gemaakt moet worden (de werkgroepen). Op deze manier raken de burgers steeds meer betrokken, krijgt het IDOP een breed draagvlak en neemt de burgeractiviteit toe.

De dorpsraden spelen een cruciale rol in de burgerparticipatie.

Daar waar geen dorpsraden waren om hun rol in het proces te spelen zijn deze opgericht (ze opereren ook wel onder de naam dorpsplatform). In een aantal IDOP's is terug te zien dat deze raden nog aan draagvlak en belang kunnen winnen om hun rol als deskundige dorpskenners invulling te geven. Dit blijkt uit het feit dat in een klein aantal dorpsontwikkelingsplannen expliciet activiteiten zijn opgenomen om de dorpsraad te profileren of te professionaliseren. De dorpsraden vervullen met hun kennis van het dorp een belangrijke rol in het optimaliseren van de relatie tussen dorpskern en gemeente. Uit de interviews met stakeholders en tijdens de inloopspreekuren met burgers wordt vaak verwezen naar het belang van een optimaal functionerende dorpsraad. Er is nu immers één aanspreekpunt in de dorpskern voor het gemeentelijke bestuur. Andersom weet de dorpsraad ook goed de wethouder te vinden die zij hun visie op de situatie en mogelijke oplossingsrichtingen kunnen voorleggen. Een dorpsraad vervult hiermee een spilfunctie tussen dorp en gemeente. Ook merkten we tijdens de gesprekken met burgers dat deze de intensievere contacten met wethouders zeer waarderen: dorpsbewoners voelen zich hierdoor serieus genomen.

4.3 Variatie en trends

In de thema's van de 32 IDOP's die in de deskresearchfase zijn geïnventariseerd en bestudeerd, zit niet heel veel variatie. De top 3 van thema's in de opleggers ziet er als volgt uit:

1. *Multifunctionele accommodaties*. In 75% van het aantal IDOP's is men actief met de opzet, uitbreiding of revitalisering van dergelijke centra (veelal de vroegere buurt- of gemeenschapshuizen). De invulling van een dergelijke voorziening varieert wel. Soms wordt een combinatie gezocht met een school en kinderopvangvoorziening; in een ander geval ligt de nadruk op verenigingen sa-

menbrengen of een servicepunt voor senioren integreren. Het grote belang van dit thema kwam ook naar voren in de 'Analyse IDOP's Fase 1' (PON, 2010).

2. *Senioren- en starterwoningen*. In 53% van de IDOP's is plaats voor het thema seniorenwoningen, al of niet gecombineerd met zorgvoorzieningen. De aandacht in de IDOP's voor zorgbehoevende ouderen is door het PON geconstateerd. Bijna evenveel populariteit geniet het thema starterwoningen (50%).
3. *Herkenbaar dorpscentrum*. Bij de helft van de IDOP's zijn projecten geformuleerd om een duidelijk herkenbaar centrum te realiseren: het hart van het dorp waar het sociale leven samenkomt en het doorgaande verkeer 'geremd' wordt.

Vlak onder de top 3 eindigen thema's als 'recreatie' en 'infrastructurele veranderingen' aan wegen en routes (43%). Opvallend is dat 'kleinschalige bedrijvigheid' als thema sporadisch voorkomt in de IDOP's: slechts in drie gevallen. Dit geldt ook voor het thema 'communicatie'.

In het hierna volgende hoofdstuk blijkt dat de enquête die onder de 68 Brabantse gemeenten is gehouden vrijwel dezelfde top 3 trends oplevert. Dit betekent dat de hier gemelde resultaten robuust zijn.

5 Werking en effecten

Dit hoofdstuk omvat de analyse van de werking en effecten van de IDOP-regelingen. Daarbij is informatie geput uit de enquête onder 68 Brabantse gemeenten en de koploperanalyse van de 6 IDOP's die in 2008 zijn beschikt.

In dit hoofdstuk worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

- Heeft duurzame versterking van de sociale en culturele infrastructuur van dorpen plaatsgevonden? Welke partijen zijn hierbij betrokken? Welke trends zijn te onderscheiden?
- Is de betrokkenheid/binding van burgers bij hun dorp vergroot?
- Heeft de IDOP-aanpak bijgedragen aan de verhoging van burgerparticipatie, het bevorderen van samenwerking tussen partijen en de dynamiek in de dorpen? Heeft de provincie hieraan een bijdrage geleverd?
- Zijn er meer innovatieve aanpakken van burgers, gemeenten, betrokken organisaties en provincie ontstaan op de sociaal-culturele component buiten IDOP's om?
- Wordt dorpsgericht werken ook toegepast bij dorpen waarvoor nog geen IDOP-subsidie is aangevraagd?
- Wat is het effect van het opnemen van de subsidievoorwaarde (dat inspanningsverplichtingen m.b.t. het realiseren van de revitaliseringsdoelstellingen landelijk gebied, betrokken worden bij de beoordeling van subsidieverzoeken IDOP's), ook in relatie tot de brede uitvoering van het programma landelijk gebied?

5.1 Brabantse dorpsontwikkeling

Brabantse gemeenten waarderen de leefbaarheid in hun dorpskernen met een gemiddeld rapportcijfer van 7,3. De koplopergemeenten geven een hoger cijfer voor de leefbaarheid dan de overige gemeenten: 7,6 tegenover 7,2. Bij de start van het IDOP-traject heeft het PON een eerste meting gedaan. Toen werd door de aanvragers van de IDOP's (gemeentelijke vertegenwoordigers) een gemiddeld rapportcijfer van 6,3 voor de leefbaarheid van de betreffende dorpen gegeven¹. In vergelijking hiermee zou dit een enorme verbetering betekenen. Men had in die startsituatie ook aangegeven aan het einde van de rit een gemiddeld rapportcijfer van 7,9 te willen scoren. Op dit moment staat de dorpsontwikkeling dus goed op de rails.

Ondanks de mooie rapportcijfers vindt 93% van de gemeenten dat extra aandacht nodig is voor de leefbaarheid in de toekomst. Vrijwel alle gemeenten hebben dan ook een toekomstplan voor de dorpskernen ontwikkeld of zijn ermee bezig. Het gaat hierbij om 155 dorpskernen ofwel gemiddeld 2,9 dorpsplannen per gemeente². De 'koplopergemeenten' hebben in vergelijking met andere gemeenten voor meer dorpskernen een toekomstplan gemaakt.

In deze dorpsplannen (IDOP en niet-IDOP) wordt aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

¹ Effectmeting leefbaarheidbeleid Provincie Noord-Brabant, Rapportage startsituatie – projecten 2008' (PON, 2009)

² Het gemiddeld aantal dorpskernen per Brabantse gemeente bedraagt 4,3.

– zorg- en welzijnsvoorzieningen	88%
– seniorenwoningen	86%
– (her)bouw multifunctioneel centrum/gemeenschapshuis	84%
– opknappen dorpsplein of –centrum	84%
– starterwoningen	84%
– communicatie richting burgers	82%
– sport- en culturele voorzieningen	78%
– ondersteuning vrijwilligers	71%
– stimuleren kleinschalige bedrijvigheid	59%

Van de gemeenten die deelgenomen hebben aan de enquête heeft 84% voor het ontwikkelen van hun dorpsplan(nen) een beroep op de provinciale regeling gedaan; 66% heeft dit (ook) voor het uitvoeren van hun dorpsplan(nen) gedaan. Gemeenten met 3 of meer dorpskernen en gemeenten met minder dan 25.000 inwoners doen iets vaker een beroep op de regeling dan andere gemeenten. Dit benadrukt de focus van de IDOP's op de kleine kernen.

In het algemeen is de leefbaarheid in de dorpen door de ontwikkeling en uitvoering van het IDOP toegenomen, zo blijkt uit de gesprekken met stakeholders en burgers. In dorpen waar nog maar weinig van het IDOP is uitgevoerd, zijn de verwachtingen voor de komende tijd hoog. Het IDOP wordt als een goede start gezien. Ook uit de enquête onder de Brabantse gemeenten blijkt ook dat de leefbaarheid in de kernen sterk is toegenomen als gevolg van de integrale IDOP-aanpak. Van de betrokken ambtenaren is 84% die mening toegedaan.

De verbetering van de leefbaarheid wordt vooral op het sociaal-culturele vlak ervaren. Dit is conform de opzet van de IDOP-regelingen, deze stellen namelijk de voorwaarde dat minimaal 50% van de maatregelen gericht moet zijn op sociaal-culturele aspecten. Van de respondenten uit de gemeente-enquête vindt 73%, dat deze invulling heeft bijgedragen tot de verbetering van de leefbaarheid. Vooral de bouw, uitbreiding en renovatie van gemeenschapshuizen of multifunctionele centra leveren toegevoegde waarden aan de leefbaarheid in de dorpen. Hiernaast hebben in de dorpen vooral verbeteringen op het ruimtelijke vlak plaatsgevonden.

De grootste positieve ontwikkeling, genoemd door zowel stakeholders als burgers in de koploperanalyse, is het feit dat door het IDOP de dorpen in beweging zijn gekomen: de gemeenten zijn dichterbij het dorp komen te staan, de burgers zijn actiever, er wordt meegedacht en gewerkt, er ontstaan meer initiatieven en de dorpen zijn mooier geworden.

"Leefbaarheid is een bewoonbaar dorp,... een bloeiend verenigingsleven,... elkaar ontmoeten,... basisactiviteiten met voldoende samenhang,... de dagelijkse voorzieningen in de buurt, ..."

[citaten uit de gesprekken met stakeholders en burgers]

5.2 IDOP's in uitvoering

In 2008 is voor zes IDOP's een subsidie 'Uitvoering IDOP' toegekend: Duizel, Megen, Mariahout, Aarle-Rixtel, Sterksel en Helenaveen. Nu bijna twee jaar verder is het ene dorp met de laatste loodjes bezig (Helenaveen), terwijl het andere

dorp eigenlijk nog met het grote werk moet beginnen (Megen). De andere IDOP's bevinden zich ergens tussen deze twee uitersten.

De verschillen in de voortvarendheid van de uitvoering zijn onder andere toe te schrijven aan:

- De mate waarin het IDOP uitvoeringsgereed was ten tijde van beschikking. Sommige moesten in de aanvangsfase nog procedures doorlopen m.b.t. eigendomsoverdracht van vastgoed en bestemmingsplanwijzigingen. Een voorbeeld hiervan is de verbouwing en functie-uitbreiding van Acropolis in Megen.
- De mate waarin woningbouwprogramma's deel uit maken van het IDOP of gelieerd zijn aan partijen die een grote rol spelen in de uitvoering. Door de economische crisis en de malaise op de woningmarkt blijken woningen onverkooptbaar en daardoor komen bouwprojecten stil te liggen. Een voorbeeld hiervan is de vertraging in de uitvoering van het centrumplan in Sterksel.
- De mate waarin de uitvoering van de projecten afhankelijk en volgtijdelijk van elkaar zijn. Als het ene project vertraging oploopt dan kan het andere project niet starten. Een voorbeeld hiervan is de bouw van de speelplek voor oudere jeugd in Sterksel.
- De mate waarin de burgers één actief geheel vormen (sterke dorpsraad of anderszins). Een voorbeeld hiervan is de krachtenbundeling in 'Zorg om het dorp' in Mariahout.
- De samenwerking en het onderlinge vertrouwen tussen dorpsraad en gemeente. In de aanvangsfase moet nog 'gemasseerd' worden, als dit vertrouwen er nog niet geheel is. Pas als dit er is volgt er actie. Een voorbeeld hiervan is Duizel.

Een dwarsdoorsnede van deze zes koplopers laat zien dat er veelal sprake is van de (her)bouw van een centrale ontmoetingsplek annex ruimte voor verenigingen, aangevuld met de bouw van senioren- en starterwoningen, verbetering van zorg- en winkelveorzieningen en creatie van een mooi en verkeersveilig dorpscentrum. Aan een multifunctioneel centrum is/wordt gebouwd in Megen (Acropolis), Duizel (De Smis), Helenaveen (De Gouden Helm), Sterksel (Dorpshuis Valentijn), Mariahout (Buurthuis Mariahout) en Aarle-Rixtel (De Dreef). Hierin worden vaak verschillende aspecten van het sociale leven gecombineerd. Verbindingen met andere leefbaarheidsaspecten worden gelegd door de keuze voor een centrumlocatie (met uitzondering van De Dreef in Aarle-Rixtel): bereikbaar voor iedereen en andere voorzieningen in de nabijheid. Het multifunctionele centrum is vaak het sleutelproject van de IDOP's.

Voor meer informatie over de IDOP's van de zes koplopers wordt verwezen naar de factsheets in Bijlage III.

Hoewel het bij de IDOP's altijd om maatwerk gaat, kan toch een onderlinge vergelijking gemaakt worden aan de hand van een aantal generieke aspecten. Zie Tabel 5. De scores van de koplopers zijn weergegeven door middel van een aantal sterren (hoe meer sterren, hoe beter). Het aantal sterren is bepaald op basis van de gesprekken met stakeholders en burgers en betreft een relatieve score ten opzichte van de andere 5 koploper-IDOP's.

Tabel 5 Benchmark 'IDOP's in uitvoering'

	<i>Duizel</i>	<i>Megen</i>	<i>Maria-hout</i>	<i>Aarle-Rixtel</i>	<i>Sterksel</i>	<i>Helena-veen</i>
uitvoeringsgereedheid	***	*	***	*	***	*****
vorderingen uitvoering	***	*	***	*	**	****
sociale cohesie	**	*****	*****	***	*****	*****
maatsch. draagvlak IDOP	**	***	*****	***	***	*****
betrokkenheid burgers	*	****	*****	**	*****	****
relatie dorp-gemeente	**	***	***	**	****	****
partnershiping derden	***	****	*****	***	***	*****
integraliteit	*	***	***	**	***	****
synergie-effect	****	**	****	*	***	***

Bron: EIM o.b.v. gesprekken stakeholders en burgers, 2010

Uit de benchmark blijkt dat Mariahout, Helenaveen en Sterksel over de hele linie genomen de sterkste IDOP's zijn, gezien vanuit het gestelde belang van burgerparticipatie, samenwerking en integraliteit, en vanuit uitvoeringstechnisch oogpunt. Duizel en Aarle-Rixtel zijn de zwakste en Megen vormt de 'middenmoter'.

5.3 Betrokken partijen en samenwerking

Logischerwijs zijn provincie, gemeente, dorpsraad en individuele burgers betrokken bij de totstandkoming en uitvoering van de IDOP's. Daarnaast zijn - afhankelijk van de inhoud van het IDOP - meestal woningcorporaties, zorg- en welzijnsorganisaties en tal van verenigingen in het dorp betrokken. In de deskresearchfase en de koploperanalyse van de 6 IDOP's is informatie verzameld over betrokken partijen en de al of niet op gang gekomen samenwerking. Zie Tabel voor een compleet overzicht van de partijen¹.

Opvallend in dit overzicht is het feit dat het (georganiseerde) bedrijfsleven slechts beperkt betrokken is bij de IDOP's, terwijl zij representant zijn van één van de vier leefbaarheidcomponenten. Ook moet opgemerkt worden dat bij de burgers de jongeren en de 'nieuwkomers' in het dorp in mindere mate betrokken zijn.

¹ Tussen haakjes staan voorbeelden van organisaties uit de koploper-IDOP's.

Tabel 6 Betrokken partijen bij de IDOP's

Betrokkenheid	Partijen
altijd	<ul style="list-style-type: none"> • provincie Noord-Brabant • gemeenten • dorpsraden, burgerplatforms (Zorg om het dorp, St. Platform Aarle-Rixtel) • individuele burgers
meestal	<ul style="list-style-type: none"> • woningcorporaties (Mooiland Maasland, WoCom, Bergopwaarts) • zorg/welzijnsverenigingen en -instellingen (St. Kempenhaege, Brabant-Zorg, Zorgboog, Lunetzorg, St. Dichterbij, St. Welzijn) • dorpsverenigingen
regelmatig	<ul style="list-style-type: none"> • buurt- of gemeenschapshuizen (St. MFA, St. Acropolis) • basisscholen • ouderenbonden (KBO) • PON, SRE, VVK en andere (regionale) bureaus
soms / incidenteel	<ul style="list-style-type: none"> • ondernemersverenigingen • overige (Rabobank, ROC, Staatsbosbeheer, St. Openluchttheater, Bibliotheek de Kemper, St. Toeristisch Informatiepunt)

Bron: EIM, 2010

In het algemeen wordt de samenwerking door de betrokken partijen als zeer goed omschreven. Gedurende het traject neemt de kwaliteit ervan toe. Ook blijkt vrijwel altijd een beperkt aantal personen als 'trekker' te functioneren. Vaak is dit iemand vanuit de Dorpsraad.

Meestal is samenwerking vanuit burgerperspectief als vanzelfsprekend. Het feit dat veel burgers lid zijn van verenigingen in het dorp en daar als vrijwilliger actief zijn, is een verklaring hiervoor ('iedereen werkt met iedereen samen'). Samenwerking vanuit gemeente-, woningcorporatie- of zorginstellingperspectief is echter minder vanzelfsprekend. Hier spelen namelijk verschillende belangen, werkwijzen en culturen. Toch zijn dit de partijen die elkaar door het IDOP-instrument weten te vinden. Met een andere aanpak zou dit waarschijnlijk minder vaak of minder intensief zijn geweest.

Uit de koploperanalyse komen de volgende aandachtspunten in de samenwerking naar voren:

- Bij de start is al een open, heldere en intensieve communicatiestructuur nodig. Niet alleen van gemeente en burgers, maar ook tussen partijen onderling en binnen de partijen zelf. Dit is de eerste investering in het IDOP-traject. 'Radiostiltes' moeten worden voorkomen, ook in tijden waarin voor de burgers niets lijkt te gebeuren.
- Door burgers in het ontwikkelproces alle ruimte te geven om ideeën te genereren wordt een verwachtingspatroon geschapen, waarvan bekend is dat dit niet volledig gerealiseerd gaat worden. Verwachtingenmanagement is een eerste vereiste zowel voor gemeente als dorpsraad, als voor alle andere betrokken partijen.
- In een aantal situaties vervullen partijen een bijzondere of ongebruikelijke rol. Ook dit moet weer goed gecommuniceerd en afgestemd worden. Voorbeelden hiervan zijn de rol van regisseur door Mooiland Maasland in Megen en de rol van mede-initiatiefnemer door Stichting Welzijn Deurne in Helenaveen.

- De samenwerking vanuit de gemeente wordt sterk bepaald door de beschikbare capaciteit en een goede planning. Een speciale IDOP-projectleider (al of niet extern ingehuurd) werkt in de praktijk het beste.
- De samenwerking met de provincie wordt vormgegeven door de streekmanager en planbegeleider. Wanneer deze betrokken zijn, dan wordt dat als positief beoordeeld. Niet elke streek heeft overigens een streekmanager, vooral in Zuid Oost is dit wel het geval.
- Iedere IDOP kent een startfase waarin iedereen aan elkaar moet wennen, zijn plaats moet vinden en beginnersfouten worden gemaakt. Deze fase moet geaccepteerd worden, maar niet te lang duren.

5.4 Effecten

5.4.1 Integraal dorpsgericht werken

Tweevijfde van de gemeenten die een of meer IDOP's hebben (39%), past de integrale IDOP-aanpak ook toe op de dorpskernen waarvoor geen subsidieverzoek is ingediend. In het kader van effecten kan gesproken worden van een regeling met een duidelijke spin-off. Gegeven het grote bereik van de IDOP-regeling (§ 3.2) en de groei van het aantal IDOP-beschikkingen 2008-2009 (zie § 3.6) kan gesteld worden, dat in Noord-Brabant het integraal dorpsgericht werken door gemeenten inmiddels gemeengoed is geworden.

5.4.2 Sociaal-culturele infrastructuur

Een belangrijke vraag is of een duurzame versterking van de sociale en culturele infrastructuur van dorpen heeft plaatsgevonden. Gezien het feit dat het merendeel van de IDOP's nog uitgevoerd moet worden en zelfs bij de koplopers nog niet alles is gerealiseerd, is het nog te vroeg om deze vraag in zijn algemeenheid te beantwoorden. Bij de koplopers lijkt het antwoord bevestigend te gaan worden. De onderbouwing hiervoor is het feit dat de betrokken multifunctionele centra voor de komende 20-30 jaar weer perspectief bieden aan verenigingen om te groeien, bij de tijd te blijven en meer activiteiten te ontplooiën. Aan burgers bieden zij de mogelijkheid om elkaar weer vaker te ontmoeten en dat is de kern van leefbaarheid! Verder zijn/worden er seniorenwoningen en starterwoningen gebouwd, waardoor het draagvlak voor de verenigingen en de voorzieningen vastgehouden wordt voor de toekomst.

Zonder IDOP-subsidie zouden de gemeenschapshuizen wellicht alleen hun noodzakelijke achterstallige onderhoud hebben gekregen, en zouden de projecten soberder ingevuld zijn. Het effect op de sociaal-culturele infrastructuur zou kleiner zijn en niet zo duurzaam als nu. Deze mening zijn veel stakeholders en burgers toegedaan die EIM gesproken heeft in de koploperanalyse. Daarbij maakt het niet uit of het gaat om relatief grotere of kleinere projecten.

De grootste winst van de IDOP's zit in het feit dat nu Brabantsbreed vernieuwingen worden doorgevoerd en dat het niet beperkt blijft tot een aantal voortvarende gemeenten en dorpen die hun nek durven uit te steken. Bij deze vernieuwingen hoort ook de aanpak van onderop: Bestuurders, gemeenteambtenaren en burgers onderhouden meer directe relaties, spreken elkaar vaker dan voorheen en streven ook gezamenlijk naar het bereiken van bepaalde doelen.

5.4.3 Burgeparticipatie en -initiatieven

Over één ding is iedereen het eens: door het IDOP nemen en krijgen burgers meer verantwoordelijkheid voor hun eigen leefomgeving. Het feit dat burgers

hun wensen in een programma hebben zien uitgroeien en dat er geld voor wordt uitgetrokken om ze uit te voeren, maakt de burgers actief, creatief, enthousiast en trots. De additionele resultaten (zie § 5.4.6.) komen dikwijls uit deze winst voort. Rond de nieuwe activiteiten ontstaan netwerken die een goede basis vormen voor de verdere ontwikkeling in de toekomst. Burgers nemen ook zelf meer initiatief.

Hoewel de burgerbetrokkenheid en -participatie in de tijd voor de IDOP's ook al groot waren, zijn er op dit vlak toch verschillen tussen dorpen te constateren. Die verschillen zijn toe te schrijven aan het IDOP-proces en de communicatie hieromtrent. Dit blijkt uit de analyse van de zes koplopers.

De betrokkenheid en participatie is hoger, naarmate de gemeente een minder groot stempel op de oplegger drukt, de gemeentelijke ambtenaar dichter bij het dorp staat, de gemeentelijke politiek op grotere afstand staat, de burgers frequent op de hoogte worden gehouden van de vorderingen en de burgers één platform hebben. Dit vraagt wel om een aanpassing van de rol van wethouders en gemeenteraadsleden. De ideeën en krachten van burgers worden leading in het beleidsproces, en wethouders en raad krijgen meer een regierol.

Tot slot valt op dat het enthousiasme en de activiteit van de burgers bij het ontwikkelen van het IDOP niet altijd in die mate en omvang vastgehouden wordt bij de uitvoering van het IDOP. Burgers willen snel resultaat zien en resultaat is bij hen vooral een fysieke verbetering. De hiervoor benodigde werkzaamheden (aanbestedingen, overleg, selectie e.d.) zien zij niet en die nemen veel tijd in beslag. Wanneer burgers in die tussentijd niets horen, dan daalt hun enthousiasme en daarmee hun inzet. Bij de koploper-IDOP's was dit bij een paar het geval.

5.4.4 Subsidievoorwaarde 'Revitalisering'

In de regeling 2009/2010 is zoals gezegd de voorwaarde opgenomen dat gemeenten ook moeten werken aan de realisatie van hun revitaliseringsdoelstellingen met betrekking tot het landelijke gebied. Deze koppeling bevordert de integraliteit van beide beleidsacties. Gemeenten waren enthousiast over de IDOP-regeling, maar de herstructurering van het platteland raakte op de achtergrond. Over die herstructurering waren wel afspraken gemaakt; vastgelegd in de Bestuursovereenkomst 2005. Om die aandacht weer te herwinnen is een koppeling gemaakt tussen het IDOP-instrument en de revitaliseringsdoelstellingen. Daarbij moet echter wel een aantekening worden gemaakt. De gebruikelijke IDOP-projecten – w.o. herbouw multifunctioneel centrum, opknappen dorpsplein en uitbreiding zorgvoorzieningen – zijn gemakkelijker en op kortere termijn te realiseren dan de herstructurering van het platteland. Dit laatste betreft zeer complexe processen met bestemmingsplanaanpassingen, bedrijfsverplaatsingen en veel dorps overstijgende zaken, die pas op langere termijn hun beslag kunnen gaan krijgen.

Uit de 'Midterm Review van het investeringsproject landelijk gebied 2007-2013' (Provincie Noord-Brabant, juni 2010) blijkt, dat de ontwikkeling op dit vlak goed verloopt. Een van de conclusies hieruit is dat door de 'voor-wat-hoort-wat'-koppeling bij de IDOP's de sturing voor het bereiken van de reconstructiedoelen versterkt is.

Stakeholders vanuit de provincie zijn ook positief over de opname van het reconstructie criterium in het IDOP. Zij merken een versnelling in de besluitvormingsprocessen rondom het thema natuur, milieu en landschap. Er zit nu vooral voortgang in de bestemmingsplannen buitengebied en de milieuvergunningen.

Grote vorderingen die voor de burgers zichtbaar zijn (bijvoorbeeld transformatie naar nieuwe landschappen, bedrijfsverplaatsingen en realisatie van LOG's) zijn er echter (nog) niet. Dit mag in twee jaar tijd ook niet verwacht worden. Bovendien is de economische crisis er als vertragende factor bij gekomen. Daardoor zijn de effecten op termijn nog niet helemaal helder.

In de koploperanalyse kwam naar voren dat zowel stakeholders als burgers in de praktijk echter niets merken van deze subsidievoorwaarde. Dit is ook logisch, omdat de koploperanalyse is uitgevoerd bij de zes in 2008 beschikte IDOPS en voor hen gold de koppeling met de reconstructie niet.

In deze IDOP's worden wel verbindingen tussen dorpskern en platteland gelegd. Die hebben veelal betrekking op het stimuleren van nieuwe economische activiteiten in vrijkomende agrarische bedrijven en het bevorderen van de sector toerisme/recreatie. Zo zijn nieuwe fiets- en wandelpaden en routes langs cultuurhistorie, speelplekken en andere bezienswaardigheden opgenomen. Ook zijn er projecten voor het opzetten van toeristische informatiepunten en streekwinkels. Dorpspleinen worden attractiever gemaakt (kansen voor horeca met terras) en de promotie van het dorp wordt geprofessionaliseerd. In enkele koploperdorpen merken de stakeholders en bewoners dat hun dorp al meer bezocht wordt door mensen van buitenaf.

Uit de enquête onder alle Brabantse gemeenten blijkt dat 62% van hen de opname van het reconstructie criterium in het IDOP terecht vindt. Van de gemeenten denkt 5% dat de uitvoering van de revitaliseringsafspraken hierdoor versneld wordt. Hier tegenover staat 29% van de gemeenten die de koppeling IDOP- revitalisering onterecht vindt. Voor 5% was het een reden om geen IDOP-verzoek in te dienen.

Concluderend kan gesteld worden dat er over opname van de revitaliseringsdoelstelling door gemeenten zeer verschillend wordt gedacht.

5.4.5 Additionele middelen

Voor de zes koploper-IDOP's is nagegaan in welke mate additionele middelen naast de verkregen IDOP-regeling worden ingezet. Daarbij is uitgegaan van de in de opleggers van de IDOP's vermelde totale projectmiddelen. Voor elke euro subsidiegeld wordt 4,5 euro additioneel uitgelokt (multiplier: 4,5). Dit is inclusief de minimaal 50% cofinanciering van de gemeenten. Zie Tabel .

Tabel 7 Additionele middelen in relatie tot de IDOP-subsidie

	<i>Totaalbudget</i>	<i>IDOP-subsidie</i>	<i>Additioneel budget, incl. bijdrage gemeente</i>
Aarle Rixtel	1.272.000	509.800	762.200
Duizel	8.330.970	1.000.000	7.330.970
Helenaveen	2.744.750	970.500	1.774.250
Mariahout	4.585.000	397.500	4.205.500
Megen	3.025.298	1.000.000	2.025.298
Sterksel	7.160.300	1.000.000	6.160.300
TOTAAL	27.118.318	4.877.800	22.258.518

Bron: EIM o.b.v. de betreffende IDOP-opleggers, 2010

Voor alle IDOP's uit de evaluatie komt de multiplier neer op 9,1. De variatie rond dit gemiddelde is echter groot. Bijdragen van woningcorporaties en projectontwikkelaars schroeven de multiplier omhoog. Wanneer de 3 'uitschieters' aan de bovenkant en de onderkant buiten beschouwing worden gelaten bedraagt het multipliereffect 6,7. In bijlage IV kunt u de grondslagen van de berekening vinden. Voor de bedragen van de IDOP-subsidies is gebruik gemaakt van de administratie van de IDOP's van de Provincie Noord-Brabant. De additionele bedragen zijn tot stand gekomen doordat de totaalbedragen van de projecten uit de "opleggers" zijn verminderd met het daadwerkelijk beschikte subsidiebedrag. Daarbij gaat het nog steeds om planningscijfers en niet om realisatiecijfers.

In de additionele bedragen zitten ook de bijdragen van woningbouwverenigingen of projectontwikkelaars die op basis van het IDOP gaan investeren in seniorenwoningen en/of starterwoningen. Een woningbouwvereniging investeert soms ook in een multifunctionele accommodatie, omdat zij in een dorp een groot aantal woningen in bezit heeft. Het vergroten van de kwaliteit van de woonomgeving is mede in het belang van de woningbouwcorporatie: de leefbaarheid van het dorp gaat omhoog en de woningen blijven mede daardoor verhuur- en verkoopbaar. Behalve deze grote participanten zijn er ook kleinere. Onder andere sport- en scoutingverenigingen, zorginstellingen, welzijnsstichtingen, scholen, het lokale bedrijfsleven en particulieren leveren financiële bijdragen, via fondsen en sponsoring.

Een minderheid van 42% van de gemeenten denkt overigens de financiering van derden (woningcorporaties, zorginstellingen, bedrijfsleven e.a.) ook verkregen te zullen hebben zonder IDOP-subsidie. Dit blijkt uit de enquête onder Brabantse gemeenten. Deze mening van gemeenten staat op gespannen voet met de mening van geïnterviewde stakeholders en burgers: de meerderheid hiervan meldt dat het juist het IDOP-instrument en de bijbehorende subsidie een katalysator is geweest voor uitvoering van plannen die er al lagen. Als de gemeenten financiering van derden ook hadden kunnen krijgen zonder IDOP-instrument rijst de vraag waarom dit dan niet eerder is gebeurd. Voor zover die kansen er waren heeft het IDOP-instrument in ieder geval voor focus op bepaalde plannen en versnelling van uitvoering gezorgd.

Los van de financiële bijdragen worden veel vrijwilligers ingezet om de IDOP-projecten te realiseren. Bij de koploper-IDOP's zijn Mariahout en Sterksel goede

voorbeelden hiervan. Daar zorgt de inzet van vrijwilligers bij het bouwen en renoveren (daar waar mogelijk) van speelplekken, openlucht theater en dergelijke voor kostenbesparingen. Hierdoor is méér uit het IDOP te halen dan wanneer hiervoor betaalde krachten ingezet zouden worden. De waarde van deze additionele middelen is groot, ook in maatschappelijk opzicht.

5.4.6 Additionele resultaten

De IDOP-aanpak levert vaak additionele resultaten op. Parallel aan grote verbeterprojecten ontstaan kleine innovatieve projecten en slimme uitbreidingen op oorspronkelijke plannen. Voorbeelden van additionele resultaten bij de zes koploper-IDOP's zijn onder andere:

- een extra speeltoestel bij de peuterspeelzaal als gevolg van meevallers bij de bouw van de twee IDOP-speelplekken;
- twee panna-veldjes in plaats van één door de hulp van een ondernemer die materiaal beschikbaar stelde;
- een hobbyclub in oprichting als gevolg van de uitbreiding van het buurthuis, waarbij de jeugd (cursisten) aan de ouderen (leermeesters) worden gekoppeld;
- een andere aansluiting met de provinciale weg, waardoor de kern verkeersluw wordt;
- een opgebouwd netwerk tussen organisaties dat blijvend is en uitgebreid kan worden;
- integratie van gehandicapte burgers door een aanpassing van het scoutinggebouw;
- een nieuw en beter sponsorplan voor het openlucht theater;
- een nieuwe inventarisatie van de woningmarkt met een aangepast woningbouwprogramma tot gevolg;
- de Werkgroep Promotie Helenaveen;
- doorontwikkeling en professionalisering van de dagbesteding;
- woningcorporatie helpt winkel via huurovereenkomst 'op maat';
- dagopvang in het dorpscentrum bij de dorps servicewinkel;
- een projectontwikkelaar heeft de grond naast een IDOP-project gekocht om daar huur- en koopwoningen te bouwen.

6 Conclusies effectiviteit en efficiency

Nadat in de voorgaande hoofdstukken een aantal deelonderzoeksvragen is beantwoord, wordt in dit hoofdstuk de integrale eindconclusies getrokken over de 2 hoofdvragen van het evaluatieonderzoek:

Draagt het instrument IDOP's bij aan de verbetering van de leefbaarheid en is de gekozen aanpak van IDOP's efficiënt?

6.1 Conclusies effectiviteit

Met de IDOP-regelingen wil de provincie de leefbaarheid in de dorpen versterken door:

1. het tot stand komen van integrale dorpsontwikkelingsplannen te stimuleren;
2. deze plannen samen met de gemeenten uit te voeren;
3. de burgerparticipatie bij de ontwikkeling en uitvoering van deze plannen te bevorderen.

Kernvraag is of deze doelstellingen gerealiseerd zijn (of worden) dankzij de inzet van de IDOP-regelingen.

ad 1 Stimuleren van integrale dorpsontwikkelingsplannen

De IDOP-regelingen hebben 55 gemeenten en 114 dorpen in Noord-Brabant bewogen om plannen of programma's op te stellen voor het versterken van de leefbaarheid in de dorpen. De plannen schenken aandacht aan de vier aspecten van leefbaarheid en leggen verbindingen daartussen. Hiermee hebben de plannen een integraal karakter.

Echter, het integrale karakter van de plannen verliest gaandeweg de rit wel eens aan kracht. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij de transformatie van wensbeeld naar oplegger. Daarbij wordt namelijk gekeken welke acties op korte termijn realiseerbaar zijn (2 jaar) en is een sterke focus op sociaal-culturele activiteiten. Dat is ook logisch want in de subsidievoorwaarden staat vermeld dat minstens 50% van de activiteiten in de sociaal-culturele component te plaatsen moeten zijn.

De verbindingen die in de opleggers expliciet worden aangegeven, worden soms instrumenteel gebruikt ('voldoen aan voorwaarden') en zorgen dan niet voor het synergie-effect ('de som is der delen is meer dan de optelsom') dat bij een integrale aanpak hoort.

→ De integraliteit wordt ook wel vertaald als 'alle aspecten of projecten tegelijkertijd aanpakken'. In die zin zijn alle dorpsontwikkelingsplannen ook integrale dorpsontwikkelingsplannen en kunnen de IDOP-regelingen als effectief ten aanzien van de eerste doelstelling worden beschouwd.

ad 2 Uitvoering door gemeente én provincie

Met de IDOP-regelingen heeft de provincie Noord-Brabant voor zichzelf een goed profileringsmiddel in handen. De provincie kan aan de gemeenten laten zien dat zij meer is dan de gebruikelijke subsidieverstrekker: samenwerkingspartner, adviseur, begeleider en kennisdeler. Om invulling te geven aan het gezamenlijk met de gemeente uitvoeren van de IDOP' heeft de provincie onder meer menscapaciteit vrij gemaakt in de vorm van speciale planbegeleiders. Die capaciteit is beperkt (3 planbegeleiders) als bedacht wordt dat 33 dorpen een subsidie voor de uitvoering toegekend hebben gekregen en er nog 42 in de pijplijn zitten. Aanvankelijk is de beschikbare capaciteit ook afgestemd op 24 IDOP's. Het succes van de regeling zet druk op die capaciteit.

De invulling van de begeleiding gebeurt dan ook veel 'van achter het bureau', te veel volgens de planbegeleiders zelf.

Niet alle gemeenten maken gebruik van de diensten van de planbegeleiders. Gemeenten die dat wel doen, ervaren de samenwerking met de planbegeleiders als zeer positief, zo blijkt uit de gesprekken met de stakeholders van de zes IDOP-koplopers. De samenwerking heeft vooral betrekking op vraagstukken vanuit de gemeenten, waarbij de provinciale planbegeleider als voorlichter en adviseur optreedt. Daarnaast worden best practices verspreid via de website van de provincie, en worden ervaringen uitgewisseld op de kennisdelingsbijeenkomsten die in samenwerking met de Stuurgroep Dynamisch Platteland worden georganiseerd.

Uit gesprekken met de stakeholders kwam naar voren dat bij een opsomming van de IDOP-samenwerkingspartners de provincie nauwelijks genoemd werd. Blijkbaar denken zij aan een intensievere vorm van samenwerking als het over partnershiping gaat. Een intensievere vorm van samenwerking tussen provincie en gemeente dan hierboven is beschreven, zit niet in het vat zolang de menscapaciteit beperkt blijft.

➔ De tweede doelstelling is deels gerealiseerd door de IDOP-regeling. Er is een unieke samenwerking van de grond gekomen en er is een andere verhouding tussen provincie en gemeenten ontstaan. Echter, nog niet alle IDOP-gemeenten worden bereikt en de kennisuitwisseling en samenwerking tussen IDOP's zou intensiever kunnen. Uit de interviews met stakeholders en burgers uit de koploperanalyse krijgt EIM terug dat men nauwelijks tot geen contacten heeft als IDOP's onderling.

ad 3 Bevorderen van burgerparticipatie

De burgerparticipatie in het ontwikkelproces van de IDOP's is groot. Over de opkomst op de burgeravonden zijn de meeste betrokken stakeholders zeer tevreden (groepen van 50 tot 100 personen). Hetzelfde ten aanzien van de vrijwillige deelname aan de werk- of projectgroepen en de inzet van de dorpsraad. De IDOP's zijn echt plannen van onderop.

De uitdaging is om de burgerparticipatie vast te houden in het uitvoeringsproces, ook wanneer 'de vaart eruit is' door procedures, economische omstandigheden of andere tegenslagen. Bij de meeste koplopers is die burgerparticipatie nog even groot als aan het begin en zelfs toegenomen. Dit zijn vooral de dorpen waar de sociale cohesie en zelfredzaamheid van de bevolking erg groot zijn: dorpen waar nooit een gebrek aan vrijwilligers is (Mariahout, Helenaveen). Bij enkele andere koplopers is het enthousiasme enigszins geluwd. Daar is volgens de burgers nog te weinig (of het belangrijkste nog niet) gerealiseerd (Megen, Sterksel). De verwachting is dat dit een tijdelijke dip is en dat bij een verdere realisatie weer nieuwe burgerinitiatieven zullen ontstaan.

Verder valt op dat jongeren en burgers in de leeftijdsgroep 30-45 jaar relatief minder betrokken zijn bij het IDOP.

➔ Feit is dat burgers actief meedoen aan de toekomstontwikkeling van hun dorp. De IDOP-regelingen hebben door hun opzet (planontwikkeling) hieraan bijgedragen. Over de omvang van die bijdrage en de effectiviteit van de IDOP-regelingen ten aanzien van deze derde doelstelling zijn geen harde conclusies te trekken. Daarvoor zijn te veel factoren in het spel, die de burgerparticipatie mede bepalen.

6.2 Conclusies efficiëntie

Kernvraag is of de doelstellingen van de IDOP-regeling (zie § 5.5) met minder middelen te realiseren zijn of meer effecten met dezelfde middelen te bereiken zijn?

6.2.1 Toekenning van subsidies

Er was € 28 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van IDOP's voor alle gemeenten. De maximumsubsidie bedroeg € 1 miljoen per dorpskern. Bij het toekennen van de subsidie werd het principe van 'wie het eerst komt het eerst maalt' gehanteerd. De regionale verdeling werd al snel losgelaten, evenals het maximum van twee dorpskernen per gemeente. Het resultaat was dat er een groot beroep op de regeling werd gedaan en met name door gemeenten in de regio Zuidoost en Noordoost Brabant. Het subsidieplafond is al lang bereikt, terwijl er nog veel 'wachtenden' zijn. Met de IDOP-regelingen is overduidelijk een versnelde impuls aan de dorpsontwikkeling in Noord-Brabant gegeven.

Maar er zijn ook veel vragen gerezen: Had hetzelfde effect niet bereikt kunnen worden met een maximumsubsidie per dorpskern van € 500.000 of € 750.000, waardoor meer gemeenten er profijt van konden hebben? Hebben de dorpen die de impuls het hardst nodig hadden, die ook gekregen? Was het niet beter geweest om bij de toekenning een onderlinge vergelijking op basis van kwaliteit en impact in te bouwen? Er zijn immers grote verschillen in kwaliteit en onder de wachtende IDOP's zitten misschien betere en doeltreffender IDOP's dan onder de toegekende IDOP's. Was het wel verstandig om de regionale verdeelsleutel los te laten?

Waarschijnlijk zou eenzelfde effect bereikt zijn als het maximumbedrag per dorpskern op € 750.000 was gesteld. Er zijn nu ook IDOP's in uitvoering, die geen € 1 miljoen hebben gekregen en met een kleiner bedrag toch flinke resultaten boeken. Bovendien is het multipliereffect groot gebleken. Wat de kritieke grens is en bij welk bedrag de aantrekkelijkheid van de regeling dus ophoudt, is echter op basis van deze evaluatie niet te zeggen.

Op de vraag of de regeling efficiënter zou zijn door alleen aan de 'juiste dorpen en de juiste IDOP's' subsidie toe te kennen, neigt het antwoord naar een 'ja'. De slaagkans zal groter en de middelen gericht ingezet zijn. Maar hierdoor zouden wel minder dorpskernen een kans hebben gekregen. De oorsprong van het IDOP-bestaan (alle gemeenten met kleine kernen een IDOP) zou ondermijnd, de uitwerking minder massaal en het leereffect geringer zijn geweest.

6.2.2 Investeren in "harde" én "zachte" infrastructuur

Om bepaalde sociaal-culturele processen structureel en duurzaam te ondersteunen en te faciliteren zijn aanpassingen aan de sociaal-culturele infrastructuur in dorpen noodzakelijk. Hierbij gaat het vaak om ruimtelijke voorzieningen die veel geld kosten. Dit gezegd hebbende kan het maximumbedrag dus niet te veel dalen. Ook heeft een maximumbedrag een bepaalde uitstraling: als je over een miljoen euro praat heb je het dus niet over het organiseren van een straatfeestje. De hoogte van het bedrag brengt bepaalde partijen aan tafel. Partijen die nodig zijn om duurzaam en structureel iets te doen aan het verbeteren van de leefbaarheid in dorpen! Doordat deze partijen aan tafel zitten, wordt immers een multiplier gerealiseerd van 6,7.

Soms moeten dus grote investeringen worden gedaan die een noodzakelijke voorwaarde zijn om sociaal-culturele processen op gang te brengen. Een voorbeeld hiervan zijn de multifunctionele accommodaties. Doordat deze accommo-

daties worden gerealiseerd, creëer je ontmoetingsmogelijkheden voor burgers, one-stop dienstverleningsshops voor ouderen, samenwerkingsmogelijkheden voor verenigingen, sport- en ontspanningsmogelijkheden voor kinderen en ouderen, een opvang van wegvallende supermarkten door inzet van vrijwilligers et cetera. Zonder die voorziening is dat allemaal niet mogelijk. Het organiseren van deze sociaal-culturele voorzieningen op verschillende locaties en in verschillende perioden is vele malen duurder dan de integrale en gelijktijdige aanpak die nu gevolgd wordt. Investeren in een multifunctionele accommodatie kost dus veel, maar brengt ook veel.

6.2.3 Uitvoering van de IDOP's (koplopers)

Tijdens de gesprekken met de stakeholders en burgers uit de koploperanalyse zijn verschillende signalen over de efficiëntie van de IDOP-uitvoering naar voren gekomen. Rode draad door het geheel is dat de IDOP's efficiënt uitgevoerd worden en dat de burgers waar voor hun geld krijgen. Daarnaast zijn ook kritische geluiden vernomen en verbeterpunten voorgesteld. Beide signalen zijn hieronder weergegeven.

IDOP is efficiënt

- De constructie van cofinanciering werkt efficiënt. De cofinanciers zijn geneigd om zo veel mogelijk uit hun samenwerking te halen en elkaar scherp te houden wat betreft de uitgaven en prestaties.
- De 'verplichte' burgerparticipatie bij het tot stand komen en de uitvoering van de IDOP's werkt eveneens efficiënt. Burgers dragen immers de verantwoording voor eigen plannen, projecten en begrotingen ("Iedereen doet mee en controleert"). Burgers willen het maximale uit het budget halen.
- De vereiste integraliteit biedt meerwaarde en resultaten op veel fronten tegelijkertijd ("Burgers krijgen wel 20 dingen", "Beter één keer goed dan drie keer half").
- De dorpen krijgen weer toekomstperspectief en blijven bewoonbaar voor jong en oud. Dit is van grote emotionele waarde en niet in geld uit te drukken.
- De additionele resultaten (§ 5.4.6) wijzen erop, dat het geld goed is/wordt besteed.
- De relatief grote investeringen in de multifunctionele centra zijn een goede zaak, want deze bieden een thuishaven voor wel 40 tot 60 verenigingen die een dorp rijk is. Er zijn sommige buurthuizen/centra waar gemiddeld 650 bezoekers per week komen (het merendeel van de bewoners). Bovendien worden de nieuwe ruimten in de centra met elkaar gedeeld, waardoor er efficiënter gewerkt kan worden.
- Een aantal gemeenten geniet het - vanuit het verleden opgebouwde - vertrouwen van de burgers als het gaat om de uitgaven ("Kan geen voorbeeld geven van weggegooid geld", "Gemeente is altijd consciëntieus").

IDOP kan efficiënter

- Ondanks het feit dat de IDOP-regeling door de provincie als een 'gemakkelijke regeling' wordt bestempeld en de procedure van indiening tot en met beschikking tot 13 weken is beperkt, gaat er volgens de stakeholders en burgers van de koploper-IDOP's veel tijd en geld in de aanloopprocessen zitten. Er wordt volgens hen te veel besteed aan begeleiding, onderzoek en advies.
- Infrastructurele en nieuwbouwprojecten slokken veel van het budget op, maar kunnen een voorwaarde zijn voor succes op sociaal-cultureel terrein. Het kan altijd nog efficiënter, zeker als er veel partners betrokken zijn.

- De participatie van een woningcorporatie levert een grote financiële bijdrage op, maar hierdoor kunnen de plannen toch anders uitpakken dan oorspronkelijk was gepland.
- Het is voor de betrokkenen niet altijd even transparant welk deel van het IDOP door de IDOP-subsidie gefinancierd wordt en welk deel uit de gemeentelijke kas. De indruk is dat bij her- en nieuwbouw van de multifunctionele centra en speelplaatsen soms te veel uit de IDOP-subsidie gefinancierd wordt. Ook worden in de IDOP's soms zaken meegenomen waarvan het discutabel is of het eronder valt (bijvoorbeeld bij de renovatie van een bijzondere school of verbeteringen waarvan particulieren profiteren).
- Velen zijn van mening dat het ook met minder middelen kan en dat niet altijd € 1 miljoen nodig is. Er kan meer door vrijwilligers gedaan worden, waardoor € 65 euro per uur bespaard kan worden. Ook kan creatiever, vaker en intensiever naar alternatieven gezocht worden (meer offertes vragen, informele netwerken benutten).
- De sociaal-culturele invalshoek wordt als de winnaar gezien en de economische invalshoek als de verliezer. Hierbij wordt bijvoorbeeld gewezen op een bij voorbaat onrendabele exploitatie van een multifunctioneel centrum en de bouw van een nieuwe sporthal terwijl een vervoersysteem naar een sporthal in de directe omgeving ook zou voldoen.

7 Visie op de toekomst

Nadat conclusies zijn getrokken over de effectiviteit en efficiency van het IDOP-instrument zetten we in dit hoofdstuk de stap naar de toekomst. De vragen die in dit hoofdstuk worden beantwoord zijn:

- Welke aanbevelingen zijn er voor toekomstig provinciaal beleid rond het versterken van de leefbaarheid van het platteland? Welke aanknopingspunten zijn er voor beleid op een dorpsoverstijgend niveau?
- Welke wensen leven er bij gemeenten ten aanzien van de rol van de Provincie in het leefbaarheidbeleid voor dorpen?

7.1 Versterking van de leefbaarheid

De IDOP-regelingen hebben de Brabantse dorpen dynamischer en de burgers actief gemaakt. Ook de samenwerking op bestuurlijk niveau (dorp-gemeente-provincie) heeft een impuls gekregen. De leefbaarheid is verbeterd. Het feit dat de koplopergemeenten de leefbaarheid relatief hoger waarderen en dat het totale gemiddelde rapportcijfer voor de leefbaarheid nu hoger ligt dan bij aanvang (6,3 → 7,3), duiden op succesvolle IDOP-regelingen.

Dit pleit voor een voortzetting van provinciale inzet ter versterking van de leefbaarheid van dorpen. Ook de stakeholders uit het onderzoek zijn unaniem in hun mening dat de ingeslagen weg de juiste is. Het pleidooi wordt gestaafd door de volgende argumenten:

- Op dit moment is nog maar een deel van Noord-Brabant voorzien van subsidie.
- De pijplijn is flink gevuld.
- Er zijn op dit moment veel werk- en projectgroepen in de dorpen bezig om wensbeelden uit te werken tot uitvoeringsgerede projecten.
- Nu na anderhalf tot twee jaar worden 'best practices' zichtbaar.
- De infrastructuur voor de IDOP-regelingen ligt er en het proces is gegroeid.
- De IDOP-regelingen zullen nog efficiënter uitgevoerd kunnen worden dan voorheen.
- De IDOP's genereren veel positieve neveneffecten en dit biedt perspectief op nog meer toegevoegde waarde.
- De IDOP-regelingen geven de provincie 'smoel' en zijn een uitgelezen kans om de bestuurlijke samenwerking in de provincie op een hoger niveau en dichterbij de burgers te brengen.
- Het is de juiste prikkel gebleken om de burgers in beweging te krijgen.
- Het eigen belang maakt plaats voor het dorpsbelang, waardoor meer in korte tijd wordt bereikt.
- De integraliteit zorgt voor additionele effecten, die zich vooral voordoen op het sociaal-culturele vlak.

7.2 Kwaliteitsbewaking

De IDOP-regeling is goed, maar ook weer niet vlekkeloos. Er zijn altijd wel punten die extra aandacht behoeven of beter hadden gekund. Deze houden vooral verband met het bewaken van de kwaliteit van de IDOP's:

- Niet alle IDOP's blijken direct uitvoerbaar te zijn, zodat de uitvoeringsperiode van twee jaar dan te kort is en uitstel aangevraagd moet worden. Om dit te voorkomen zou in de toekenningprocedure door het ATP scherper toegezien moeten worden op de uitvoeringsgereedheid van de IDOP's.
- Het komt toch regelmatig voor dat projecten gaandeweg iets anders ingevuld worden als gevolg van bezuinigingen, beschikbare (vrijwilligers)capaciteit of voortschrijdend inzicht. Enige flexibiliteit bij wijzigingen in projecten is gewenst, zeker nu de economische situatie in een dip zit.
- De IDOP's worden na de planfase niet altijd gescreend op overeenkomsten met het gemeentelijke beleid (vigerend dan wel in ontwikkeling). De vraag is in welke mate dit zou moeten: beleidsinnovaties kunnen hierdoor achterwege blijven. Ook blijkt een gemeentelijke totaalvisie op de dorpskernen in relatie tot elkaar veelal te ontbreken. Dit werkt nadelig voor het vertrouwen in de samenwerking (vermeende verborgen agenda's), de integraliteit en de lange-termijn ontwikkeling. De relatie 'IDOP-gemeentebeleid' zou door de accountmanagers van de provincie samen met de gemeenten opgepakt kunnen worden en in de toekenningprocedure opgenomen kunnen worden.
- De integraliteit van de IDOP's is de kracht van het instrument en de meerwaarde ten opzichte van eerdere regelingen. Daarom is het belangrijk om ook de integraliteit in de uitvoering te blijven waarborgen. Extra en blijvende aandacht hiervoor is op zijn plaats, vooral waar het ecologische en economische componenten betreft.
- Met name de economische component kan meer nadruk krijgen in de toekomst. Uit de deskresearchfase is gebleken dat aandacht voor kleinschalige bedrijvigheid voor zover deze er in de dorpsplannen is, vaak niet vertaald wordt in de oplegger. In de koploperanalyse hebben stakeholders en burgers, aangegeven dat dit geen goede zaak is. Onderwerpen als bijvoorbeeld detailhandelsstructuur en ZZP-ers ontbreken geheel in alle opleggers. Hier ligt absoluut nog een kans om te verkennen hoe kleinschalige bedrijvigheid en niet alleen in de vorm van sociaal ondernemerschap (dorpswinkels) kan bijdragen aan de leefbaarheid.

7.3 Onmisbare schakels

Uit deze evaluatie komt een aantal factoren naar voren, die onmisbaar zijn voor een succesvolle IDOP-creatie en –realisatie in de praktijk. Deze schakels mogen in de toekomstige IDOP's niet ontbreken:

- *Betrokken burgers en sterke dorpsraad.* Zij zorgen voor het vliegwieleffect ("besmetten elkaar met het IDOP-virus"), zorgen voor efficiëntie in de uitvoering en benaderen veel zaken van nature al integraal.
- *Bestuurlijk draagvlak en enthousiasme.* Dit zorgt ervoor dat burgers zich serieus genomen voelen, en dat de dorpsontwikkeling ingebed wordt in het overige gemeentelijk beleid. Portefeuillehouders moeten bij de creatie van het IDOP eerst op afstand blijven en de burgers hun gang laten gaan. Pas wanneer het IDOP is opgesteld moeten zij nagaan of het IDOP inderdaad een goede weergave is van de wensen van de burgers en of er niets vergeten is.
- *Gemeentelijke projectleider.* Deze vormt de schakel tussen bestuur en burger. In gemeenten met actieve projectleiders is de burgerparticipatie groter, evenals de prestaties van het IDOP.
- *Provinciale ondersteuning (planbegeleider, accountmanager, gebiedsmakelaar).* Hierdoor wordt niet alleen het proces goed gefaciliteerd, maar ook een daadwerkelijke samenwerking tussen gemeente en provincie verkregen. De in-

tensieve begeleiding door de provincie moet in de toekomst onderdeel blijven uitmaken van het IDOP-proces.

- *Goede communicatiestructuur.* Het eerste wat bij de aanvang van de IDOP's gemaakt moet worden, is een communicatieplan. Hierin moet uitgedacht zijn hoe en wanneer er richting burgers en tussen de betrokken partijen gecommuniceerd gaat worden. Ook moet de infrastructuur hiervoor ingericht worden. Het zou een van de projecten van het IDOP kunnen zijn, maar kan ook als criterium meegenomen kunnen worden in de toekenningprocedure.
- *Samenwerkingspartners die willen en kunnen investeren.* Voorbeelden hiervan zijn woningcorporaties die steeds vaker de directe woonomgeving van hun objecten tot hun business rekenen, en zorg- en welzijnsinstellingen die 'hun markt' door de vergrijzing zien groeien.
- *Voortvarendheid.* De versnelde dorpsontwikkeling is deels toe te schrijven aan de voortvarendheid die in de regeling is ingebouwd. De gestelde uitvoeringstermijn van twee jaar wordt wel vaak als te kort beschouwd, maar is tegelijkertijd een van de succesfactoren ("geen woorden maar daden").

7.4 Dorpsoverstijgende zaken

De IDOP-regelingen financieren niet alles wat nodig is voor de toekomst van de dorpen. Het geeft een eerste belangrijke impuls door het dorp in beweging te krijgen. Dit kan alleen met een agenda voor de kortetermijn, d.w.z. met projecten die door het dorp binnen twee jaar te realiseren zijn.

Dorpsoverstijgende zaken vallen er veelal buiten, omdat die vaak pas op lange termijn te realiseren zijn en hiervoor samenwerking met andere gemeenten, het regionale samenwerkingverband, de provincie of zelfs het rijk noodzakelijk is. Dorpsoverstijgende zaken betreffen vaak de reconstructie van het landelijk gebied, infrastructuurle werken en economische impulsen. Denk aan rondwegen, ontsluiting van bedrijventerreinen, toeristische voorzieningen in het buitengebied en bedrijfsverplaatsingen. In de IDOP-projecten komen dergelijke zaken sporadisch voor, met uitzondering van op kortetermijn te realiseren toeristische voorzieningen in het buitengebied (w.o. fiets- en wandelroutes, winkels met streekproducten, boerderijcamping).

Dorpsoverstijgende zaken zullen buiten de huidige IDOP-regeling opgepakt moeten worden. Hierin kan de provincie een stimulerende rol spelen, maar ook een organisatie zoals het SRE zou hierin een bijdrage kunnen leveren. De IDOP's kunnen de aanjager voor dorpsoverstijgende projecten zijn. Bijvoorbeeld: als er een sportvoorziening is in een dorp, kan het naastliggende dorp hiervan ook gebruik maken. Maar dan is adequaat vervoer een voorwaarde. Dit zou dan door twee of drie kernen gezamenlijk kunnen worden aangepakt. Gedacht kan bijvoorbeeld ook worden aan een rijdende bibliotheek. Voorzieningen hoeven immers niet in elke gemeente te worden opgezet. Het ontwikkelen van een IDOP is een goede aanleiding om als gemeente en daarin aanwezige kernen eens met elkaar van gedachten te wisselen. Dorpsraden kunnen hierin ook een rol spelen. Als de provincie dorpsoverstijgende zaken wil faciliteren zou een subsidievoorwaarde kunnen zijn: afstemming van de planactiviteiten met naastliggende kernen.

7.5 Wensbeeld van gemeenten

Ook de Brabantse gemeenten uit de enquête hebben hun blik op de toekomst gericht en hun wensbeeld inzake de IDOP-regelingen en de leefbaarheid in de dorpen aangegeven.

De gemeenten willen naast een kortere en eenvoudiger procedure vooral dat de financiële middelen beter verdeeld worden, al of niet door middel van een verlaging van het budget per kern. De wens om niets te veranderen is ook bij meer gemeenten aanwezig. Overige wensen zijn onder andere: het beter monitoren van de uitgaven, zorgen dat de subsidiepot weer gevuld wordt en de plannen door de bewoners laten vaststellen in plaats van de gemeente. Zie Tabel 8.

Tabel 8 Zaken in de IDOP-regelingen die volgens de gemeenten beter of anders hadden gekund om eenzelfde effect te bereiken

<i>Verbeterpunten</i>	<i>Aantal gemeenten in %</i>
Minder eisen en een kortere procedure	30
Subsidie eerlijker verdelen	17
Verlaging van het maximumbedrag per dorpskern	9
Niets veranderen	17
Overige zaken	27
TOTAAL	100

Bron: EIM o.b.v. de enquête onder Brabantse gemeenten, 2010

De Brabantse gemeenten hebben tevens enkele aanvullende maatregelen om de leefbaarheid te bevorderen, aangereikt. Het volgende is naar voren gebracht:

- De multifunctionele accommodaties en scholen uit de toepassings sfeer van het IDOP halen en hiervoor een aparte regeling opzetten. De IDOP-regelingen kunnen dan voortgezet worden in een 'zuiverder' vorm: minder steen en meer maatschappelijk.
- Een minder stringent beleid op het gebied van de ruimtelijke ordening. Hierbij wordt bedoeld op de gelimiteerde nieuwbouw in de dorpen, de langdurige planologische procedures, de milieurestricties en dergelijke.
- Meer ondersteuning vanuit de provincie om de uitvoering van de IDOP's in goede banen te leiden. Er zouden meer FTE's ingezet moeten worden.

7.6 SMART-omschrijven van doelstellingen

Als ten behoeve van een evaluatie in de toekomst een normatief oordeel geveld moet worden of de IDOP-regelingen effectief en efficiënt zijn en efficiënt worden uitgevoerd, verdient het aanbeveling de (sub)doelstellingen SMART te omschrijven. Dit is op dit moment niet volledig het geval. Er is bijvoorbeeld wel bepaald dat de provincie samen met gemeenten dorpsontwikkelingsplannen gaat uitvoeren, maar er is niet vooraf bepaald in welke mate dit dient te gebeuren. Bijvoorbeeld: er is niet bepaald dat minstens 60% van de Brabantse gemeenten dit met de provincie zou moeten doen in de daarvoor gestelde periode van twee jaar om van een bereikt resultaat te kunnen spreken.

Het niet SMART-omschrijven van doelstellingen is voor het *meten* van ontwikkelingen geen probleem, mits duidelijk is wat er met de regeling wordt beoogd. Het probleem zit hem meer in het *beoordelen*. Bijvoorbeeld 81% van de Brabantse gemeenten is bereikt met de regeling. Is daarmee bewezen dat de regeling effectief is? Als van te voren gesteld zou zijn dat 60% van de Brabantse gemeenten zou moeten participeren in de IDOP-regeling kan bij een percentage van 81% gesproken worden van een doorslaand succes. In het geval de lat op 90% was gelegd kan gesproken worden van een suboptimaal resultaat.

Het SMART-omschrijven van leefbaarheiddoelstellingen is overigens zeer lastig. Het gaat immers vaak om emotionele waarden en gedragingen die niet in cijfers zijn uit te drukken. Bovendien is leefbaarheid persoonsgebonden: wat de een leefbaar vindt, is het voor de ander weer niet. Elke meetlat blijft ten slotte politiek discutabel.

Specifiek: De doelstelling moet eenduidig zijn

Metbaar: Onder welke meetbare/observeerbare voorwaarden of vorm is het doel bereikt

Aceptabel: Is deze acceptabel genoeg voor de doelgroep en/of management

Realistisch: De doelstelling moet haalbaar zijn

Tijdgebonden: Wanneer (in de tijd) moet het doel bereikt zijn

Een goed voorbeeld van een SMART-omschreven doelstelling is het streven naar een rapportcijfer van 7,9 voor de leefbaarheid in alle IDOP-kernen.

BIJLAGE I Overzicht van IDOP's ter evaluatie

IDOP's met toegekende subsidie 'Uitvoering IDOP' in 2008 en 2009-2010

<i>IDOP</i>	<i>Gemeente</i>	<i>Regeling</i>
Aarle Rixtel	Laarbeek	2008
Berghem	Oss	2009-2010
Beugen	Boxmeer	2009-2010
Breugel	Son en Breugel	2009-2010
Duizel	Eersel	2008
Heerle	Roosendaal	2009-2010
Heusden	Asten	2009-2010
Helenaveen	Deurne	2008
Hoge Mierde	Reusel-De Mierden	2009-2010
Lage Mierde	Reusel-De Mierden	2009-2010
Liessel	Deurne	2009-2010
Luyksgestel	Bergeijk	2009-2010
Mariahout	Laarbeek	2008
Megen	Oss	2008
Mill	Mill en St Hubert	2009-2010
Nistelrode	Bernheze	2009-2010
Oerle	Veldhoven	2009-2010
Olland	Sint-Oedenrode	2009-2010
Ravensteijn	Oss	2009-2010
Riethoven	Bergeijk	2009-2010
Soerendonck	Cranendonck	2009-2010
Someren-Heide	Someren	2009-2010
St Agatha	Cuijck	2009-2010
Steensel	Eersel	2009-2010
Sterksel	Heese Leende	2008
Vlierden	Deurne	2009-2010
Waspik	Waalwijk	2009-2010
Wanroij	Sint Anthonis	2009-2010
Weebosch	Bergeijk	2009-2010
Westerbeek	Sint Anthonis	2009-2010
Wintelre	Eersel	2009-2010
Zijtaart	Veghel	2009-2010

Bron: EIM, 2010

BIJLAGE II Overzicht van geïnterviewde stakeholders

Algemeen

Victor Smulders	provincie Noord-Brabant, secretaris ATP,
Martien van Bavel	provincie Noord-Brabant, gebiedsmakelaar
Mariëtte Versteeg	provincie Noord-Brabant, planbegeleider
Jacqueline Odijk	provincie Noord-Brabant, planbegeleider
Frans van Amelsvoort	provincie Noord-Brabant, accountmanager
Albert van Schaik	provincie Noord-Brabant, accountmanager
Louise Beduwe	MKB-Brabant
Herman Litjens	ZLTO
Wim van Lith	Vereniging Kleine Kernen
Ellen Hoppenbrouwers	Mooiland Maasland, adviseur strategisch vastgoed
Gerard Daandels	Stuurgroep Dynamisch Platteland, voorzitter

IDOP Duizel

Ruud Pollen	voorzitter Dorpsraad, lid lokale werkgroep
Roeland van Hooff	wethouder
Hans van Vliet	voorzitter Dorpshuis, lid lokale werkgroep
Kees Veraa	Gemeente Eersel, projectleider IDOP
Marijke Lowenthal	Lunetzorg
Anita Willen	Lunetzorg
Geert Donkers	Scoutingvereniging, voorzitter

IDOP Megen

Mirjam Krawinkel	Mooiland Maasland, directeur
Paul Matthieu	Mooiland Maasland, projectleider
Mark van 't Hof	Gemeente Oss, projectleider
Jan van Loon	Gemeente Oss, wethouder
Roel van der Camp	Dorpsraad, voorzitter
Michel Westra	Raad van aangeslotenen, voorzitter

IDOP Mariahout

Jan Sprengers	Gemeente Laarbeek
Albert van den Bogaard	bedrijfsleider Jumbo, lid Centrummanagement
Lambert Sanders	Buurthuis Mariahout, beheerder
Frans Daniels	Speeltuín Oranjeplein, lid werkgroep
Ad van de Vossenberq	Openlucht theater Mariahout, bestuurslid
Chris de Hoog	Openlucht theater Mariahout, bestuurslid

IDOP Helenaveen

Marla Ringburg	Gemeente Deurne
Juul Swinkels	Stichting Welzijn Deurne
Jan Gerrits	Zorgcoöperatie Helenaveen
Sandra Kouwenberg	Multifunctioneel centrum De Gouden Helm

IDOP Sterksel

Connie Hameeteman
Anke Aarts
Iris van Koetsveld
Gerard Noordman
Ton de Brouwer
Cor van Bommel

gemeente Heeze-Leende
WoCom
dorpsraad
Valentijn dorpshuis, voorzitter
coördinator projectgroep
coördinator projectgroep

IDOP Aarle Rixtel

Cor Verschuuren
Tiny Verbakel
Jan Dekkers
Pieter Verschuuren
Ton Engels

KBO (ouderenbond), voorzitter
Ondernemersvereniging
Heemkundevereniging, voorzitter
Dorpsplatform, voorzitter
Huisartsenpraktijk

BIJLAGE III IDOP's van de 6 koplopers

Factsheet Helenaveen (Gemeente Deurne)	
Type IDOP	In 2005 is een dorpsontwikkelingsprogramma door de gemeente Deurne opgesteld. Voor Helenaveen heeft de gemeente een integraal dorpsontwikkelingsprogramma (iDOP), tot stand gekomen onder externe begeleiding door BRO, én een bijbehorende Oplegger. Helenaveen heeft als pilot gediend voor andere IDOP's.
Plan van onderop	Bewoners hebben hun wensbeeld gegeven via dorpsgesprekken en interviews. Ook hebben zij een prioritering aangebracht in de activiteiten die op de leefbaarheidagenda van Helenaveen staan. Die agenda bestaat uit 22 activiteiten, gecategoriseerd naar vier thema's: wonen, werken, voorzieningen en verkeer & vervoer. Deze 10 activiteiten zijn weer uitgewerkt tot een eerste aanzet tot een plan van aanpak.
Hoofddoelen voor leefbaarheid	<ol style="list-style-type: none"> 1) Realisatie van een sterker centrum als ontmoetingsplek. 2) Verbetering van het leefklimaat voor een evenwichtige bevolkingsopbouw. 3) Duurzaam behoud van de werkgelegenheid.
Thema's	<ul style="list-style-type: none"> - Realisatie van nieuwe woningbouwlocaties en van nieuwe woningbouwlocatie achter de Gouden Helm in het centrum in combinatie met verplaatsing van sportvoorzieningen (opvang eigen woningbehoefte en behoud van draagvlak voor voorzieningen). Kwaliteitsverbetering seniorenwoningen. - Nieuwe sociale activiteiten voor senioren in het Dorpsservicecentrum (uitbreiding maatschappelijke voorzieningen). - Herstructurering glastuinbouw in combinatie met realisatie glastuinbouwcluster Het Zinkske (creëren van duurzame glastuinbouwsector en behoud van gelieerde bedrijvigheid). Herinrichting MOB-complex en onderzoek naar verplaatsing transportbedrijven (aanpak verkeersdruk in kern, economische uitbreiding). - Onderzoek maatregelen Soemeersingel (gebruik door Peel-toeristen/recreanten én transportbedrijven). Herinrichting Oude Peelstraat-Pleinen (verhoging attractiewaarde en verblijfsklimaat). Financiering nostalgische verlichting. Herstel historische laanstructuur Aardbeiweg-Douglasweg.
Integraliteit	<p>Wonen + Voorzieningen: Keuze voor de locatie voor seniorenwoningen achter de Gouden helm vlak bij het dorpservicecentrum waar voorzieningen voor deze bevolkingsgroep uitgebreid worden.</p> <p>Werken + Verkeer & vervoer: Optie van het verplaatsen van de transportbedrijven, herinrichting van het MOB-complex en het scheiden van de verkeersstromen 'recreatie' en 'transport'. Toerisme/recreatie is als tweede speerpunt van de economie (naast glastuinbouw) aangewezen.</p> <p>Werken + Wonen: Door de herstructurering en clustering van de glastuinbouw komt er ruimte beschikbaar voor enige woningbouw.</p> <p>Werk en Voorzieningen: De glastuinbouwsector steunt het verenigingsleven in Helenaveen op allerlei manieren, waardoor er een zekere afhankelijkheidsrelatie is ontstaan. De herstructurering van de glastuinbouw draagt tegelijkertijd bij aan het sociale leven en de leefbaarheid.</p>
Kwantitatieve en beleidsmatige onderbouwing	<p>Gebruikte bronnen: Woningmarktonderzoek SRE, Data woningbouwvereniging Bergopwaarts, Tweede tussenrapportage herstructurering glastuinbouw Helenaveen, Integraal ontwikkelingsplan glastuinbouw Helenaveen, Notitie sociaal-maatschappelijke aspecten herstructurering glastuinbouw Helenaveen, StructuurVisiePlus gemeente Deurne, Nota uitgangspunten bestemmingsplan Helenaveen, Reconstructieplan De Peel, Streekplan Brabant in balans 2002, Notitie 'buitengebied in ontwikkeling', Wet op maatschappelijke ondersteuning (Wmo).</p> <p>Opmerking: De woningbouwbehoefte is gekwantificeerd: totaal en naar type. Gekwantificeerd zijn ook de werkgelegenheid naar sector, het economische belang van de glastuinbouw en de daaraan gelieerde bedrijvigheid en de potentie van de glastuinbouw bij het realiseren van voorgestelde</p>

	plannen.
Aandacht voor demografie	Aandacht voor vergrijzing komt tot uiting in de behoefteberekeningen t.a.v. seniorenwoningen en 24- uurszorg en de zorg om de ontwikkeling van het vrijwilligersbestand, de dreigende vereenzaming en de afnemende mobiliteit van ouderen. Aandacht voor de jongeren komt tot uiting in de voorzieningen en het belang van starterwoningen. De aandacht voor deze bevolkingsgroep is overigens veel beperkter dan die voor ouderen.
Aandacht voor reconstructie	Glastuinbouwbedrijven zitten klem tussen de bebouwde kern van Helenaveen en de natuurgebieden. Om deze belangrijke sector die de economische levensader voor Helenaveen vormt, vitaal te houden is de wens om bedrijven nabij natuurgebied te saneren, bedrijven nabij de kern te herstructureren en een klein doorgroeigebied voor glastuinbouwbedrijven aan te wijzen.
Betrokken partijen	Initiatiefnemer: Gemeente Deurne. Andere betrokken partijen: Dorpsraad, Stichting Welzijn Deurne (SWD), VVV Deurne, Staatsbosbeheer, woningbouwvereniging Bergopwaarts, Tuinbouw Belangenvereniging Helenaveen, Laat Helenaveen Natuurlijk, Steunpunt Vrijwilligerswerk Deurne, Gemeenschapshuis De Gouden Helm, kruisvereniging Helenaveen.
Innovativiteit & creativiteit	Ontwikkeling van recreatie/toerisme als tweede economische speerpunt. Woningsplitsing, kantoor-aan-huis functie en kleinschalige verblijfsrecreatie in beeldbepalende boerderijpanden.
Relatie IDOP – Oplegger	Projecten t.b.v. de zorg- en welzijnvoorzieningen (w.o. zorgcoöperatie) krijgen ogenschijnlijk meer aandacht in de Oplegger dan in het IDOP.
IDOP-budget	€ 2.744.750 (100%) waarvan € 970.500 IDOP-subsidie (35%)

Factsheet Sterksel (Gemeente Heeze-Leende)

Type IDOP	In 2006 is het IDOP Sterksel opgesteld. Aanleiding was de grote hoeveelheid en complexiteit van initiatieven om de leefbaarheid te bevorderen. De leefbaarheid was onder druk komen te staan als gevolg van de opstapelende problemen in de landbouw en de vergrijzing, versterkt door het wegtrekken van jongeren. De Dorpsraad klopte bij de gemeente en het SRE aan. Het IDOP is onder begeleiding van het externe bureau Kragten ontwikkeld.
Plan van onderop	De bewoners zijn geraadpleegd via twee dorpsavonden: een breed ingestoken bijeenkomst om ideeën, meningen en knelpunten te inventariseren en een aantal kleinere en thematisch gerichte bijeenkomsten om oplossingsrichtingen aan te duiden. De Dorpsraad is zeer actief in Sterksel. Het IDOP heeft 12 projecten, waarvan het leeuwendeel herkenbaar is in het wensbeeld van de bewoners. Er zijn nog wel een paar 'hobbels', waaronder de schoolkwestie (locatie, herbouw en invulling) en het doorgaande verkeer in het dorp.
Hoofddoelen voor leefbaarheid	Voor iedere Sterksel naar in elke levensfase een geschikte woning en woonomgeving, met noodzakelijke voorzieningen, dorpsbewoners die wat voor elkaar over hebben en een gevoel van veiligheid en trots.
Thema's	<ul style="list-style-type: none"> - Wonen. Woningbouw specifiek op de startersgroep van 25-30 jarigen richten. Geen grote uitbreidingen. - Agrarische bedrijven ruimte bieden voor uitbreiding en modernisering door het LOG (landbouwontwikkelingsgebied) te ontwikkelen en te combineren met educatie- en onderzoeksactiviteiten. Door verplaatsing van IV-bedrijven komt ruimte vrij voor nieuwe economische dragers. Klein-schalige agrarische bedrijven ruimte bieden voor nevenactiviteiten. De sector toerisme en recreatie uitbouwen door extensieve recreatie (wandelen en fietsen) en de centrale positie van Sterksel in het recreatieve netwerk benutten (laagdrempelige horeca, bezienswaardigheden). - Verbeteren van verkeersveiligheid, waarbij vooral gelet wordt op het vrachtverkeer vanaf LOG en bedrijventerrein Chijnsgoed. - Voorzieningen in stand houden door slimme combinaties, samenwerking en gebruik van bestaande mogelijkheden. De winkel is een voorbeeld hiervan. Herbouw van de school en locatiekeuze in relatie tot de centrumontwikkeling. - Zorgcentrum Providentia ontwikkelen tot een twee-eenheid met Sterksel, waarbij ieder een herkenbare identiteit houdt en de voorzieningen uitgebalanceerd zijn. De verbinding tussen beide wordt 'wonen in het tussenliggende park'. In Providentia is ruimte voor zorg- en welzijnsvoorzieningen, woningbouw voor speciale doelgroepen, recreatie en speciaal onderwijs. Nadruk ligt op werken. In Sterksel ligt de nadruk op wonen. - Samenwerking tussen de verenigingen om ledenbestand gezond te houden. Sociale cohesie door de Dorpsraad. Bundeling van communicatie om de hechte gemeenschap te stimuleren. - Centrumontwikkeling. Versterking van de pleinen door toevoeging van horeca, zorg gerelateerde voorzieningen, school. Verdichting van het centrum door toevoeging van verschillende woonvormen. Opwaardering van het kanaaltje en karakteristieke lanen doorzetten.
Integraliteit	<p>'Levensloopbestendigheid' is als apart thema opgenomen, omdat vanuit dit aspect alle andere aspecten integraal benaderd kunnen worden.</p> <p>Wonen + Zorg/welzijn + economie: Ontwikkeling van Providentia in samenhang met Sterksel. Uitbreiding van voorzieningen in Providentia versterken de werkgelegenheid.</p> <p>Economie + Ruimte/ecologie: Verplaatsing (en inpassing) van vervuilende IV-bedrijven naar het LOG, waardoor bedrijven kunnen groeien, schonere economische activiteiten kansen krijgen en het milieu behouden blijft.</p> <p>Sociaal/cultuur + economie: centrumontwikkeling met zorggerelateerde inbreidingen, multifunctionele pleinen en ontmoetingsplekken (horeca, wandelroutes).</p>
Kwantitatieve en beleidsmatige	Gebruikte bronnen: Structuurvisie Sterksel, Nota Wonen 2003, Lokale Toeristische Adviesraad (LTA), Streekplan Brabant in balans 2002.

onderbouwing	
Aandacht voor demografie	De sterke vergrijzing wordt als een bedreiging gezien en o.a. in verband gebracht met het teruglopende aantal leden van verenigingen: het smeermiddel voor de dorpsgemeenschap. Daarnaast wordt het belang van betaalbare starterwoningen onderstreept om de doelgroep 25- tot 30-jarigen te behouden en de uittocht van deze groep tegen te houden.
Aandacht voor reconstructie	In Sterksel zijn verschillende gebieden aangewezen als Ecologische Hoofdstructuur en twee gebieden als natte ecologische verbindingzones (Kanaaltje en Sterkelse Aa). Ook bevat het dorp verschillende landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Met deze zaken is in het IDOP rekening gehouden. Zo moeten de nieuwe stallen in het LOG landschappelijk goed ingepast worden (beeldkwaliteitplan). Ook zullen verplaatsingen van IV-bedrijven (intensieve veehouderij) plaatsvinden om tegemoet te komen aan reductie van de ammoniakemissie door extensiveringzones van 250 meter rondom ecologische waardevolle gebieden te hanteren. Ook zijn in Sterksel zoeklocaties aangegeven voor de aanleg van nieuwe landgoederen om onder andere de recreatieve druk deels op te vangen. Plannen voor het stimuleren van de recreatieve sector betreffen uitsluitend de extensieve varianten. Aandacht voor reconstructie is er ook in de zin van nevenactiviteiten voor kleine agrarische bedrijven, nieuwe economische dragers in verlaten agrarische bedrijfspanden en nieuwe ruimere kavels voor grootschaliger agrarische bedrijven in het LOG. De schakel tussen de kern en buitengebied wordt gevormd door recreatie/toerisme: horeca, bezienswaardigheden en voorzieningen in de kern, en wandel- en fietspaden in het buitengebied.
Betrokken partijen	Initiatiefnemer: Dorpsraad. Andere betrokken partijen: Actief Bodembeheer De Kempen, Providentia, Stichting voor onderwijszorg voor hoogbegaafde kinderen.
Innovativiteit & creativiteit	Creatieve vormen van bouwen: bijvoorbeeld grotere woningen duurder verkopen, waardoor goedkopere gronden aan starters verkocht kunnen worden. Splitsing van grote boerderijen, waardoor seniorenwoningen beschikbaar komen en de mantelzorg beter ingevuld kan worden. Een 'full service'-supermarkt in beheer van een groep vrijwilligers plus een betaalde kracht.
Relatie IDOP – Oplegger	De oplegger betreft een uitvoeringsprogramma+, d.w.z. het IDOP beschrijft het hoe en waarom van de projecten, terwijl in de oplegger herijkingen van de relevantie van de projecten en nieuwe projecten zijn meegenomen. De beschreven IDOP-visie blijft uitgangspunt. In de oplegger zijn de projecten voor de korte termijn uitgewerkt. Hierbij ligt het accent veel sterker op de sociaal-culturele aspecten (sociale cohesie, communicatie, ontmoeting) dan de IDOP zelf.
IDOP-budget	€ 7.160.300 (100%) waarvan € 1.000.000,-- IDOP-subsidie (14%)

Factsheet Megen (Gemeente Oss)

Type IDOP	De IDOP is ontstaan naar aanleiding van de nieuwe gemeentelijke Woonvisie, waarvoor Gemeente Oss heeft gekozen voor een nieuwe en andere aanpak, waarbij partners uit de gemeenschap actief betrokken worden om de opgaven in te vullen: maatschappelijk aanbesteden. De aanpak is gericht op dialoog en het vormen van nieuwe coalities. Woningcorporatie Mooiland Maasland was al actief in Megen om gezamenlijk te zoeken naar kansen voor de buurt (schatgraven) en haar missie sloot goed aan op de wensen van de gemeente. Mooiland Maasland werd regisseur van het geheel, dat bekend staat als 'De Schatkist van Megen' en wat later tot IDOP is geworden.
Plan van onderop	In mei 2007 vond de eerste bewonersavond plaats. Er werden werkgroepen per thema geformeerd, waarvoor de burgers zich konden inschrijven. De ideeën van de 45 zeer actieve burgers zijn geïntegreerd en later meegelift met de bijeenkomsten van de Dorpsraad.
Hoofddoelen voor leefbaarheid	Doel is "een eigen stek in een vitale buurt". De eigen stek staat voor de geschikte woningen en de vitale buurt staat voor een passende sociale en fysieke infrastructuur, inclusief maatschappelijk vastgoed. De maatschappelijk opgave luidt: 'Wie geeft op welke wijze nieuwe impulsen aan de leefbaarheid van Megen met daarbij de inzet van de sociale cohesie van Megen als kracht?'
Thema's	Bij de maatschappelijk opgave worden drie aspecten van belang geacht: 1) inwoners & woningvoorraad, 2) economie en 3) voorzieningen. Het plan bevat het volgende: <ul style="list-style-type: none"> - Renovatie van het gemeenschapshuis Acropolis waar straks ruimte zal zijn voor: welzijnsactiviteiten, kleinschalige gezondheidszorg, wonen en een bakkerij, streekwinkel en toeristisch informatiepunt. - Renovatie van het zorg- en dienstencentrum Maashorst en nieuwbouw van seniorenappartementen. - Multifunctionele nieuwbouw waar de basisschool, gymzaal en kinderopvang gebruik van kunnen maken. - Waardecheques voor huurders van Maasland Mooiland, te verkrijgen voor goed gedrag en inwisselbaar bij lokale middenstand. - Meer betaalbare koopwoningen voor starters en senioren.
Integraliteit	Verplaatsing van de basisschool naar een nieuwbouwlocatie maakt ruimte vrij voor uitbreiding van Maashorst (met o.a. seniorenwoningen). De keuze voor een nieuwbouwlocatie maakt het mogelijk om de verouderde gymzaal uit Acropolis te plaatsen en in Acropolis dus ruimte vrij te maken voor andere (ontmoetings)functies. Bovendien kan dan het brede school-concept ontwikkeld worden. De bakkerij, streekwinkel en toeristisch informatiepunt stelt tegelijkertijd inwoners met een verstandelijke beperking aan het werk (sociaal ondernemen, 'iedereen doet mee'), zorgt voor een afzetmarkt voor streekproducten uit het buitengebied van Megen (dagelijkse voorzieningenniveau) en stimuleert de toeristische en recreatieve activiteiten (relatie met het buitengebied, consumptie). Opvallend is dat de economische invalshoek nauwelijks expliciet is gemaakt.
Kwantitatieve en beleidsmatige onderbouwing	Gebuurde bronnen: Monitor Inwonersonderzoek Leefbaarheid & Veiligheid, nota Ouderenproof, nota Oss in cijfers, Omgevingsanalyse 2008, nota gezondheidszorg Werken aan gezondheid Oss 2008-2011, Enquête ondernemersvereniging Megen, Haren en Macharen, Stadsplan Megen. Opmerking: Stadsplan Megen bevat een zeer uitgebreide kwantitatieve onderbouwing op het gebied van wonen, werken, vrije tijd, onderwijs & jeugd, ouderen, voorzieningen en mobiliteit.
Aandacht voor demografie	Zowel in de speerpunten als in de onderbouwing komen de specifieke doelgroepen jeugd (school, gymzaal), jongeren (starterwoningen) en ouderen (zorgcentrum Maashorst, functionele invulling Acropolis) terug.
Aandacht voor reconstructie	In deze IDOP is beperkt aandacht voor de wisselwerking kern en landelijk gebied. Alleen de link met de streekpunten in de winkel en het informatiepunt voor toeristen (fietsers en wandelaars) is gelegd.

Betrokken partijen	Dorpsraad, woningcorporatie Mooiland Maasland, zorginstelling St. Dichterbij, St. Acropolis, obs De Klimop, sportvereniging RKSVV Ulysess, Landschapsbeheer Oss, St. Maasmeaners, ROC-Leijgraaf. In deze IDOP worden rollen, taken en dergelijke per partner gedetailleerd aangegeven.
Innovativiteit & creativiteit	De aanpak van maatschappelijk aanbesteden is nieuw en in Nederland vrij uniek. Voor de gemeente Oss is het één van de twee pilots. In deze aanpak zit ook een behoorlijke dosis creativiteit en scenario's. Een paar voorbeelden hiervan zijn de waardecheques van Maasland Mooiland, de koopregeling, het participatieproject en het proces zelf.
Relatie IDOP – Oplegger	De keuze is gevallen op het verbouwen van gemeenschapshuis Acropolis met een uitbreiding van de functies. Naast de algemene welzijnsfunctie en onderkomen voor het Megense bedrijfsleven is er ruimte voor kleinschalige zorgvoorzieningen, een bakkerij, streekwinkel en toeristisch informatiecentrum.
IDOP-budget	€ 3.025.298,--(100%) waarvan IDOP-subsidie € 1.000.000,-- (33%)

Factsheet Duizel (Gemeente Eersel)

Type IDOP	Eind 2005 constateerde de gemeente Eersel dat een aantal ontwikkelingen in Duizel min of meer autonoom tot stand kwam. Tegelijkertijd gaf een aantal bewoners nadrukkelijk uiting aan hun zorg dat de leefbaarheid van Duizel onder druk kwam te staan vanwege ontwikkelingen waar zij zelf geen invloed op hadden. Teneinde gehoor te geven aan de uitingen van de bewoners is onder begeleiding van DLG en Pon de IDOP Kwaliteit voor de Toekomst, Voor en Door Duizel tot stand gekomen
Plan van onderop	Het plan is ontwikkeld door de bewoners zelf. Tien van hen vormden de ontwerpcommissie. Voor, tijdens en na de werkzaamheden van de commissie werden de bewoners geraadpleegd door middel van interactieve avonden en nieuwsbrieven.
Hoofddoelen voor leefbaarheid	De bewoners van Duizel willen hun dorp ontwikkelen tot een fraaie en sterke dorpsgemeenschap. Zij streven naar een dorp met een vitale uitstraling waarbij sprake is van een duidelijke samenhang tussen dorp en buitengebied
Thema's	<p>1 Beleefbaar buitengebied</p> <p>2. Smoel van Duizel en Blijvend bereikbaar. De beeld kwaliteit van het dorp hangt samen met de infrastructuur</p> <p>3 Ondernemend buitengebied</p> <p>4 Dorps Duizel en Volop Voorzieningen. Aandacht voor woonmogelijkheden voor starters. Aanpak van seniorenwoningen. Verbouwing dorps huis tot MFA</p> <p>5 Duizels Dilemma. Optisch gaat het goed met het dorp. Er wordt met regelmaat gebouwd, het dorp ontgroent niet en toch zijn de mensen uit Duizel ontevreden over de leefbaarheid. In het kader is er een dorpsraad in het leven geroepen. Daarnaast vroeg men zich af of men wel serieus genomen voelde door de gemeente. In het kader daarvan is een dorpsconsulent aangesteld</p>
Integraliteit	Vooraf wonen en voorzieningen met aandacht voor bereikbaarheid en veiligheid. Nauwelijks economie. De werkloosheid in Duizel is zeer laag
Kwantitatieve en beleidsmatige onderbouwing	<p>Geraadpleegde beleidsdocumenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Provinciaal Streekplan - Reconstructieplan Beerze Reusel - uitgangspuntennota Bestemmingsplan Buitengebied Gemeente Eersel - Landschapsontwikkelingsplan Gemeente Eersel - Kadernota Eersel "Groen denken is Groen Doen" - Beeldkwaliteitplan Landbouwontwikkelingsgebieden Gemeente Eersel - leefbaarheidonderzoek gemeente Eersel 2005
Aandacht voor demografie	In Duizel is nauwelijks sprake van ontgroening, wel van vergrijzing. De aandacht voor vergrijzing komt tot uitdrukking in de plannen voor de senioren woningen. Aandacht voor jongeren is er ook gezien de plannen voor de starterwoningen.
Aandacht voor reconstructie	Nauwelijks aandacht voor reconstructie. Argument is dat het gebied rond de Beerse onlangs opnieuw is ingericht.
Betrokken partijen	Initiatiefnemer: de gemeente. Andere betrokken partijen: de dorpsraad, scouting, voetbalvereniging, Dorps huis, Stichting Lunetzorg
Innovativiteit & creativiteit	Door de samenwerking met de bewoners van Donksbergen (Lunetzorg) integreren zij als kwetsbare groep in de samenleving in het Duizelse verenigingsleven.
Relatie IDOP – Oplegger	De keuze is vooral gevallen op de verbouwing van het dorps huis. Verder is in het kader van de veiligheid het fietspad naar de scouting gerealiseerd en is er een verbouwing geweest bij de scouting en de voetbal vereniging zodat ook cliënten van Lunetzorg geïntegreerd kunnen worden in de verenigingen
IDOP-Budget	€ 8.330.970,- (100%) waarvan IDOP-subsidie € 1.000.000 (12%)

Factsheet Mariahout (Gemeente Laarbeek)

Type IDOP	De oorsprong van het IDOP ligt in het project en de latere vereniging 'Zorg om het Dorp Mariahout', een initiatief van de Stichting Welzijn Ouderen Laarbeek (SWOL) in 2002. Het IDOP gaat verder waar Zorg om het Dorp gestart is. Die start betreft 7 projecten: dorpsservicecentrum, buurtrestaurant, kinder- en naschoolse opvang, logeerwoningen, ruildiensten en bemiddelingsbureau, zorgwoningen en een website.
Plan van onderop	Bij de vereniging Zorg om het Dorp is 50% van de huishoudens aangesloten. De inwoners zijn op 2 avonden betrokken bij het IDOP. Op de eerste avond ging het om de sterke en zwakke punten en de algemene oplossingsrichtingen. Op de tweede avond ging het om het uitwerken van vijf door de burgers geprioriteerde probleempunten en oplossingen. De opkomst bedroeg circa 50 personen per avond. Op basis hiervan is het uitvoeringsprogramma gemaakt. De visie van sleutelfiguren (uit een startoverleg) zijn op de avonden ingebracht.
Hoofddoelen voor leefbaarheid	Van Mariahout een levensloopbestendig dorp maken door een aantal nieuwe voorzieningen te realiseren.
Thema's	Starters en seniorenwoningen Inrichting van het Oranjeplein Bereikbaarheid en openbaar vervoer De recreatieve potentie van Mariahout
Integraliteit	Integraliteit zit volop in de IDOP-projecten, maar vooral in de combinatie sociaal-cultureel, ruimtelijk en economisch. Voorbeeld is de inrichting van het Oranjeplein waar tevens werk gemaakt wordt van de gewenste bedrijfsverplaatsingen en de aansluiting naar het Openluchttheater. Ook is het Centrummanagement van Laarbeek hierbij betrokken vanwege de helikopterview.
Kwantitatieve en beleidsmatige onderbouwing	Gebuurde bronnen: Woonvisie Laarbeek 2003, Economisch actieplan Gemeente Laarbeek 2005-I, Structuurvisie+ Grontmij 2003, provincie Noord-Brabant.
Aandacht voor demografie	Veel aandacht voor de senioren. Zo werkt Zorg om het Dorp aan een eetpunt, klussendienst, computercursus, boodschappendienst voor hulpbehoevenden en een pendelbus. Ook is er aandacht voor senioren- en starterwoningen.
Aandacht voor reconstructie	Benutten van de toeristische en recreatieve potentie en bevorderen van een vitaal buitengebied zijn twee van de vijf hoofddoelen van het IDOP Mariahout. Nieuwe functies in het buitengebied, w.o. zorgboerderij en paardenfarm, plus nieuwe wandelroutes aanleggen.
Betrokken partijen	SRE, Prisma Brabant, Arcadis, Vereniging Zorg om het Dorp, Streekhuis
Innovativiteit & creativiteit	In de IDOP zelf zitten geen opvallende vernieuwde concepten of creatieve oplossingen. Wel is de Dorpsvereniging Zorg om het Dorp een nieuw orgaan in Mariahout en zal men gezien de hoeveelheid projecten en het beperkte subsidiebudget creatief omgaan met de uitvoering van het IDOP. In de oplegger zijn al diverse andere bronnen van financiering te vinden (w.o. fondswerving, Rabobank, burgers, bibliotheek).
Relatie IDOP – Oplegger	Tussen het IDOP en de oplegger zijn geen grote inhoudelijke verschillen te constateren. Wel is de integraliteit tussen de projecten en zijn de activiteiten per project goed weergegeven.
IDOP Budget	€ 4.585.000,-- (100%) waarvan IDOP-subsidie € 397.500,-- (9%)

Factsheet Aarle-Rixtel (Gemeente Laarbeek)

Type IDOP	In 2005 is het reconstructieplan De Peel vastgesteld. Dit plan bevat onder andere maatregelen om de leefbaarheid in de kleine kernen te behouden en te verbeteren. De gemeente Laarbeek heeft Arcadis gevraagd te onderzoeken wat er voor nodig is om de leefbaarheid in de kernen te behouden en aan te geven hoe dit uitgevoerd kan worden. dit heeft onder andere de IDOP Aarle-Rixtel opgeleverd. Dit is een programma waarin economische, ecologische en sociale aspecten van het dorp aan bod komen.
Plan van onderop	Het proces is begonnen met een overleg met een aantal sleutelfiguren uit de gemeente en Aarle-Rixtel. vervolgens is de bevolking op twee avonden betrokken bij het IDOP. De eerste avond is er een SWOT van de kern gedaan. Op de tweede avond zijn gezamenlijk de oplossingen voor de grootste probleempunten geformuleerd. In dit kader is ook een aparte jongerenavond gehouden omdat op de eerste avond weinig jongeren aanwezig waren
Hoofddoelen voor leefbaarheid	<ol style="list-style-type: none"> 1. behoud van een evenwichtige bevolkingsopbouw 2. realiseren nieuw en levendig woon-, recreatie- en winkelcentrum 3. bevorderen participatie in het sociale leven van het dorp 4. het benutten van de recreatieve en toeristische potentie
Thema's	<ul style="list-style-type: none"> -ondersteuning startersvereniging t.b.v. bouw starterwoningen -multifunctionele accommodatie/dorpservicepunt -uitwerking centrumvisie -ontwikkeling passantenhaven -versteving educatieve functie gebied Croy -promotie recreatieve mogelijkheden van Buurtschap Heikant
Integraliteit	integraliteit komt aan de orde bij het servicepunt en ontmoetingsruimte waar ook nog senioren woningen worden gerealiseerd en waar horeca gevestigd wordt/is
Kwantitatieve en beleidsmatige onderbouwing	Gehanteerde bronnen: CBS (2006,) Gegevens betreffende bevolkingsopbouw Laarbeek en Noord-Brabant; Gemeente Laarbeek (2003), Wonen met perspectief; Gemeente Laarbeek (2005-I), Economisch Actieplan Laarbeek; Gemeente Laarbeek (2005-II), Leefbaarheid en veiligheid in Laarbeek; Gemeente Laarbeek, (2005-III). Strategische beleidsvisie Toerisme en Recreatie; Gemeente Laarbeek (2006), Coalitieakkoord 2006-2010; Grontmij (2003); Structuurvisie+ Laarbeek. Eindhoven Grontmij BV, oktober 2005; Provincie Noord-Brabant (2005), De bevolkings- en woningbehoefte prognose Noord-Brabant, actualisering 2005; ROC Eindhoven (2005): Leefbaarheidsonderzoek Aarle-Rixtel; Stuurgroep "Laarbeek ouderen- en handicapproof" (2005), Eindrapportage; SWOL-Stichting Welzijn Ouderen Laarbeek (2005), Blijvend thuis in eigen huis Laarbeek.
Aandacht voor demografie	Aandacht voor jongeren komt aan de orde bij de ondersteuning startersvereniging t.b.v. de bouw van starterwoningen. In de te realiseren multifunctionele accommodatie is ook ruimte voor ouderenverenigingen
Betrokken partijen	Gemeente Laarbeek, Arcadis, stichting Platform Aarle-Rixtel, SRE, Prisma Brabant, de bevolking, het verenigingsleven
Innovativiteit & creativiteit	De constatering dat er weinig jongeren op de eerste avond waren heeft er toe geleid dat de jongeren uit de kern apart benaderd zijn. Zij hebben ook hun inbreng gehad.
Relatie IDOP – Oplegger	De oplegger is de onderbouwing van de behoefte aan subsidie voor de uitvoering van de projecten uit de IDOP. Er zijn geen opmerkelijke verschillen.
IDOP Budget	€ 1.272.000,-- (100%) waarvan IDOP-subsidie € 509.800,-- (40%)

BIJLAGE IV Financiële middelen

<i>IDOP</i>	<i>Gemeente</i>	<i>Regeling</i>	<i>Totaal budget</i>	<i>IDOP- subsidie</i>	<i>Additioneel budget</i>	<i>Partijen</i>
Aarle Rixtel	Laarbeek	2008	1.272.000	509.800	817.200	-gemeente -derden en zelfredzaamheid - UIR-subsidie
Berghem	Oss	2009-2010	16.218.000	1.000.000	15.218.000	-gemeente -particulier initiatief -scoutingvereniging -fondsen via scouting
Beugen	Boxmeer	2009-2010	18.505.557	1.000.000	17.505.557	-gemeente - BTW - woningbouwcorporaties - ondernemers
Breugel	Son en Breugel	2009-2010	5.120.000	386.121	4.120.000	-gemeente -opbrengsten woningbouw/gemeentewerf -nog nader in te vullen dekking
Duizel	Eersel	2008	8.330.970	1.000.000	7.330.970	-gemeente
Heerle	Roosendaal	2009-2010	2.929.000	1.000.000	1.929.000	-gemeente -woningcorporatie
Heusden	Asten	2009-2010	12.543.275	1.000.000	11.543.275	-gemeente -woningcorporatie
Helenaveen	Deurne	2008	2.744.750	970.500	2.070.500	-gemeente -particulier
Hoge Mierde	Reusel-De Mierden	2009-2010	10.217.159	997.679	9.219.480	-gemeente -woningbouwcorporatie -projectontwikkelaar -particuliere burgers
Lage Mierde	Reusel-De Mierden	2009-2010	13.988.971	760.500	13.228.471	-gemeente -particulier -derden -andere subsidies
Liessel	Deurne	2009-2010	43.407.227	975.000	42.432.227	-gemeente -woningbouwvereniging -combifonds -verenigingen -ondernemers
Luyksgestel	Bergeijk	2009-2010	30.156.704	1.000.000	29.156.704	-gemeente (14%) -derden (83%)
Lieshout	Laarbeek	2009-2010	4.084.798	915.275	3.169.523	- gemeente - derden - woningbouwvereniging

<i>IDOP</i>	<i>Gemeente</i>	<i>Regeling</i>	<i>Totaal budget</i>	<i>IDOP- subsidie</i>	<i>Additioneel budget</i>	<i>Partijen</i>
Mariahout	Laarbeek	2008	4.585.000	397.500	4.205.500	-gemeente -woningbouwcorporatie -projectontwikkelaar -particuliere ondernemers/burgers -bibliotheek -zorginstellingen -openluchttheater -fondsen
Megen	Oss	2008	3.025.298	1.000.000	2.025.298	-gemeente -woningbouwcorporatie
Mill	Mill en St Hubert	2009-2010	13.135.652	1.000.000	13.135.652	-gemeente -ministerie -Europese subsidies
Nistelrode	Bernheze	2009-2010	5.120.000	1.000.000	4.120.000	-gemeente - opbrengst verkoopwoningbouw - nog te vinden dekking
Oerle	Veldhoven	2009-2010	1.950.000	650.000	1.300.000	-gemeente
Olland	Sint-Oedenrode	2009-2010	5.504.059	1.000.000	4.504.059	-gemeente -woningbouwstichting
Ravensteijn DDDDL	Oss	2009-2010	1.920.000	810.000	1.110.000	-gemeente -derden
Riethoven	Bergeijk	2009-2010	13.159.364	379.682	12.779.682	-gemeente -projectontwikkelaar
Soerendonck	Cranendonck	2009-2010	20.540.027	998.000	19.542.027	-gemeente -projectontwikkelaar -Europese subsidie
Someren-Heide	Someren	2009-2010	5.057.000	998.500	4.059.000	-gemeente -woningbouwvereniging -particuliere burgers
St Agatha	Cuijk	2009-2010	3.028.737	984.750	2.043.987	-gemeente -POP2 -provinciale subsidie -woningbouwcorporaties -fondsen -sponsoring -verenigingen -particulieren
Steensel	Eersel	2009-2010	835.150	417.575	417.575	-gemeente -BTW
Sterksel	Heese Leende	2008	7.160.300	1.000.000	6.160.300	-gemeente -woningbouwvereniging -particuliere burgers -coöperatie dorpswelzijn

<i>IDOP</i>	<i>Gemeente</i>	<i>Regeling</i>	<i>Totaal budget</i>	<i>IDOP- subsidie</i>	<i>Additioneel budget</i>	<i>Partijen</i>
Vlierden	Deurne	2009-2010	3.223.210	1.000.000	2.223.210	- gemeente - woningbouwvereniging - verenigingen - ondernemers
Waspik	Waalwijk	2009-2010	2.589.902	649.451	1.960.951	-gemeente -woningstichting -fondsen
Wanroij	Sint Anthonis	2009-2010	2.765.274	1.000.000	1.765.274	-gemeente -voetbalvereniging -onderwijsstichting -andere provinciale subsidie -Europese subsidie -BTW
Weebosch	Bergeijk	2009-2010	3.664.958	582.479	2.500.000	-gemeente(14%) -woningbouwcorporatie (68%)
Westerbeek	Sint Anthonis	2009-2010	2.162.181	632.268	1.529.913	-gemeente -dorp -Leadersubsidie -woningbouwcorporatie
Wintelre	Eersel	2009-2010	3.468.840	984.420	2.484.420	-gemeente -leader subsidie
Zijtaart	Veghel	2009-2010	11.400.000	1.000.000	11.300.000	-gemeente Veghel -stimuleringsfonds volks- huisvesting -POP2 subsidie

Bron: EIM, 2010